

**Міністерство освіти і науки України
Державний торговельно-економічний університет
Вінницький торговельно-економічний інститут
Кафедра менеджменту та адміністрування**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

«Публічний механізм розбудови безбар'єрного середовища в Україні»

(за матеріалами Славутицької міської ради,

м. Славутич, Київська область)

Здобувача вищої освіти
II курсу, групи ПУА-21д(м),
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
освітньої програми «Публічне
управління та адміністрування»
денної форми навчання

Тараса
Ласого

Науковий керівник
канд. наук держ. упр., доцент

Ірина
Ніколіна

Гарант освітньої програми
канд. наук держ. упр., доцент

Ірина
Ніколіна

Вінниця 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РОЗБУДОВИ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ	6
1.1 Теоретичні основи публічного адміністрування у сфері безбар'єрного середовища в Україні	6
1.2 Аналіз практик розбудови безбар'єрного середовища	11
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРАКТИК РОЗБУДОВИ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В СЛАВУТИЦЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ	20
2.1 Організаційно-економічна характеристика функціонування Славутицької міської ради	20
2.2 Оцінка розвитку безбар'єрного простору в Славутицькій міській раді	34
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ ВОЄННОГО СТАНУ	42
3.1 Пропозиції удосконалення інклюзивності та доступності в Україні	42
3.2 Пропозиції щодо напрямів підвищення ефективності розвитку безбар'єрного простору в Славутицькій міській громаді	51
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Категорія «безбар'єрність» стосується не лише людей з інвалідністю [21, 15], а й кожного з нас. В нашому суспільстві спостерігається комплекс перешкод для різних, в тому числі, й маломобільних груп щодо доступності в інфраструктурній, економічній, освітній та цифровій сферах. Задля мінімізації та запобігання таких бар'єрів потрібно розробляти й впроваджувати комплекс заходів для зняття проблем доступу та кращої інтегрованості різних груп населення.

Над проблематикою публічного механізму розвитку безбар'єрного простору працювали такі науковці: А. Білий [1], В. Любарець [3], Г. Васильєва [3], І. Ніколіна [8, 25], Н. Козак [16], Н. Корпан [17], О. Гриненко [6], О. Зеленська [34], О. Канзюба [6], О. Чернишов [62], С. Зубченко [57], Т. Ласий [18, 19], Ю. Каплан [57], Ю. Ковалишена [13], Ю. Тищенко [57], Я. Радченко [52] та інші, зосереджують свої дослідження на питанні розбудови безбар'єрного середовища в Україні. Теоретичним та практичним питанням забезпечення безбар'єрності присвячено окремі праці, проте вважаємо, що дана проблематика – малодосліджена. Зарубіжними та українськими передовими практиками розбудови безбар'єрного простору цікавляться все більше посадовців територіальних громад.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що аналіз практик розбудови безбар'єрного середовища дозволить виявити потенціал для удосконалення інклюзивності та доступності в Україні.

Мета дослідження полягає у вивченні та аналізі передових практик розвитку безбар'єрного простору в Україні та Європі, визначення шляхів поліпшення доступності та інклюзивності середовища для всіх громадян з акцентом на вплив війни та пошук інноваційних рішень.

Для досягнення мети необхідно досягти наступних завдань:

- провести аналіз теоретичних основ та організаційно-функціонального механізму публічного управління в галузі розвитку доступного середовища, з урахуванням ретельного розгляду його правових засад та принципів;
- здійснити аналіз фінансових показників Славутицької міської ради та розглянути механізми розвитку безбар'єрного середовища в місті;
- узагальнити особливості забезпечення доступності та інклюзивності під час та після повномасштабної війни.

Об'єкт дослідження – система публічного управління щодо розбудови безбар'єрного середовища в Україні.

Предмет дослідження – публічний механізм розбудови безбар'єрного середовища в Україні.

Методи дослідження. В роботі використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання. Метод системного аналізу дозволив структурувати процеси формування простору, в якому немає місця дискримінації та враховуються інтереси кожного; метод категорійного аналізу дозволив виділити основні поняття; за допомогою порівняльного методу виявлено ефективний досвід в зарубіжних країнах; метод узагальнення застосовувався під час формулювання висновків. Статистичний метод використовувався для аналізу офіційних статистичних даних.

Інформаційну базу дослідження складали нормативно-правові акти, наукові публікації, наукові дослідження та статистичні дані, що відображають результати розвитку безбар'єрного середовища.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що узагальнено понятійний апарат безбар'єрного середовища.

Практична цінність одержаних результатів полягає в тому, що вони надали можливість висунути пропозиції щодо формування безбар'єрного середовища в умовах воєнного стану.

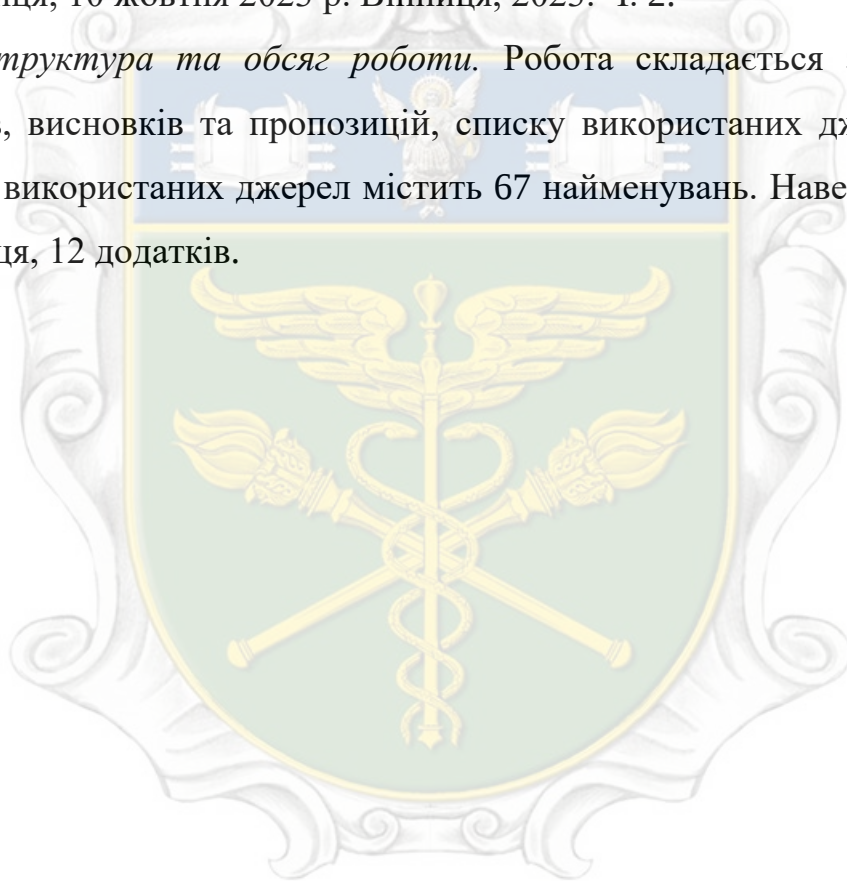
Окремі положення роботи *апробовано* на XII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих»

(м. Вінниця, ВТЕІ ДТЕУ). та на X Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференція «Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології» (м. Вінниця, ВТЕІ КНТЕУ, 10 жовтня 2023 р.).

Результати дослідження оприлюднювались в публікаціях:

1. Ласий Т. Теоретико-правові засади розбудови безбар'єрного середовища в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2023. Вип. 167. С. 257-265.*
2. Ласий Т. Шляхи розбудови публічного механізму безбар'єрного середовища в Україні. *Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології: зб. матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Вінниця, 10 жовтня 2023 р. Вінниця, 2023. Ч. 2.*

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків. Список використаних джерел містить 67 найменувань. Наведено 31 рисунок, 1 таблиця, 12 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РОЗБУДОВИ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

1.1 Теоретичні основи публічного адміністрування у сфері безбар'єрного середовища в Україні

Процес розробки плану, реалізація якого мала б забезпечити рівні можливості кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги, сприяти інтегрованості різних груп населення, тобто зробити Україну безбар'єрною, розпочався ще у липні 2009 року. Саме тоді КМУ видав Постанову «Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009 – 2015 роки «Безбар'єрна Україна» [44].

3 грудня 2020 року Президент України В. Зеленський видав Указ «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні» [42], в якому постановив наступне: Кабінету Міністрів України із залученням Національного інституту стратегічних досліджень, представників державних органів та органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, вчених, експертів, з урахуванням кращого вітчизняного та міжнародного досвіду розробити та затвердити до 12 квітня 2021 року Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні.

4 квітня 2021 року КМУ видав розпорядження «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» [50]. Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та

громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики [22].

Для встановлення цільової групи, на яку поширюються окреслені нормативно-правові документи, потрібно спочатку відповісти на запитання – «хто ж такі інваліди, маломобільні групи населення», а потім – «чи усім забезпечений безперешкодний доступ до різних сфер життєдіяльності. У Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [47], яка була ратифікована в грудні 2009 року, інвалідність визначається як стійкі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, що можуть обмежувати їхню повну і ефективну участь в суспільному житті через наявність бар'єрів.

У 2010 році ВРУ ратифікувала Конвенцію про права осіб з інвалідністю та Факультативні протоколи до неї. Але їх імплементацію все ще не здійснено. Конвенція про права осіб з інвалідністю заохочує «інклюзію інвалідності», що означає змістовну участь осіб з інвалідністю в житті суспільства нарівні з іншими, а також розробку політики й програм стосовно інвалідності. Її ціллю є створення сприятливого середовища для забезпечення рівних прав та участі осіб з інвалідністю [47].

Згідно з положеннями «Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні», [50, 22] безбар'єрність – це загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності. У березні 2021 року, коли відбулась презентація проєкту стратегії, експертні групи продемонстрували свої праці за окремими напрямками (дод. А.).

Варто звернутись до статистики, яка свідчить про досить велику кількість людей, що потребують особливих умов для свого якісного життя. Відсоток маломобільних мешканців сягає близько 30% (рис. 1.1): це і люди на візках, і незрячі, і батьки з дитячими візочками, люди на милицях, літні люди [1]. Наразі відсоток людей, які мають особливі потреби, зростає. У нашому житті не повинно залишитися перешкод, які б унеможливлювали людині

користуватися послугами або пересуватись. У цьому напрямку існують певні правила (дод. Б) які скеровані на полегшення життя маломобільних груп.

Рисунок 1.1 – Відсоток маломобільних мешканців в Україні

Чернишов О. стверджує, що саме зараз, вперше за роки незалежності, на найвищому рівні держави розпочались повномасштабні зміни, які мають створити універсальний простір та рівні можливості для всіх жителів під гаслом «Безбар'єрність – для кожного» [62].

23 жовтня 2021 року, під час візиту до Німеччини перша леді України Олена Зеленська презентувала на Франкфуртському книжковому ярмарку «Довідник безбар'єрності» [12], який за її ініціативи та у співпраці з громадськими організаціями, правозахисниками, психологами, батьками, що виховують дітей з інвалідністю, українськими та міжнародними експертами було підготовлено як гід з коректного спілкування з новими нормами безбар'єрної мови [12, 34, 33].

Структура Довідника включає в себе окремі розділи (рис. 1.2). Розділ «Складові безбар'єрності» простою та доступною мовою розкриває, що таке бар'єри, стереотипи, інклюзія, залучення, недискримінація, толерантність, прийняття, доступність, гендерна рівність, універсальний дизайн тощо. Ще один «правила мови» містить пояснені принципи безбар'єрної мови – мови, у якій відсутні слова, фрази, що демонструють упереджене, стереотипне або дискримінаційне ставлення до людини. «Безбар'єрний календар» розповідає

про важливі дати, визначні і пам'ятні дні та пояснює, як їх відзначати, та коли привітання є недоречними [12]. В нових реаліях війни в «Довіднику» створений новий розділ – «У воєнний час».

Рисунок 1.2 – Структура «Довідника безбар'єрності»

На онлайн-платформі «Дія» [9] розроблено спеціальний курс по безбар'єрності. Глядачі отримують унікальну можливість ознайомитись із принципами безбар'єрності, які мають за основу типові життєві ситуації з якими ми стикаємось щодня. Міністерство цифрової трансформації [23] у 2021 році презентувало свій новітній курс «Безбар'єрна грамотність» [11] (дод. В). Курс створено за підтримки UNDP [67] та ГО «Безбар'єрність».

Україна та українці рухаються в складному, але правильному напрямку – розбудова власної країни, що відповідає всім європейським стандартам, одним з яких є створення безбар'єрного середовища. За час незалежності нашої суверенної держави набули розвитку теоретико-правові засади безбар'єрності в Україні (дод. Г).

Кожна людина - унікальна зі своїм світоглядом та мисленням. Ми повинні поважати думки і особливості кожної особи, незважаючи на різницю в культурі. Зважаючи на це, нами було проаналізовано поняття, що занотовані в словниках, Законах, постановах та інших офіційних джерелах (дод. Г).

Для реалізації безбар'єрних рішень важливо, щоб кожен новий або реконструйований об'єкт в громаді відповідав нормам інклюзії. Інфраструктура України повинна відповідати таким поняттям, як: «не для всіх», «непродумано», «недоступно», «незручно». Картина майбутньої

безбар'єрної України має змальовуватися протилежною термінологією (дод. Д)

На даний час продовжується процес розробки Альбому безбар'єрних рішень [32], перший розділ якого було презентовано 20 грудня 2021 року. Альбом повинен сприяти спрощенню процесу проектування житлових будинків з урахуванням принципів інклюзивності.

Альбом безбар'єрності створюється у межах ініціативи першої леді Олени Зеленської «Без бар'єрів» [32, 7]. Перша частина Альбому присвячена, передусім, подвір'ю й ганкам. Перший розділ налічує в собі основні рішення й вимоги стосовно нового будівництва та простору певних об'єктів.

Безбар'єрність – новий виток в історії розвитку України, на долю якої припала ще одна жорстока, кровопролитна війна. Сьогодні важливо говорити про жертв війни, які пережили найтяжчі часи. Війна приносить страждання та руйнацію. У такий час незважаючи на загальну потребу в допомозі, особливу увагу потребують особи з обмеженими можливостями. Тому Міністерство розвитку громад та територій України розпочало процес адаптації Альбому безбар'єрних рішень [61].

Спільно з Міністерством розвитку громад та територій України у рамках проєкту «Інтегрований розвиток міст в Україні II», який виконує німецька урядова компанія «Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH» [65] за фінансування Урядів Німеччини та Швейцарії. Розробником Альбому безбар'єрних рішень виступає урбан-бюро Big City Lab [64].

Ми вважаємо, що доступність і безбар'єрність є спільною відповідальністю держави, суб'єктів господарювання та громадян. Публічна влада, як на національному, так і на місцевому рівні, повинна усунути бар'єри і мінімізувати ризики обмеженого доступу різних груп населення до різних сфер життєдіяльності.

1.2 Аналіз практик розбудови безбар'єрного середовища

На початку пропонуємо розглянути як влаштована безбар'єрність у зарубіжному демократичному суспільстві. Зусилля державних інституцій, приватних структур і громадянського суспільства щодо безбар'єрності в Європі та світі нині здебільшого сфокусовані на окремих сферах (дод. Е) [57]. Визначенні практики співвідносяться з Цілями сталого розвитку ООН, наприклад, забезпечення інклюзивності, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів.

Проведені узагальнення передових світових практик щодо соціальної інклюзії Я. Радченко, свідчать, що всебічно до розвитку безбар'єрного простору підійшли Скандинавські країни, Федеративна Республіка Німеччина [52].

В ЄС ухвалено цілий ряд програмних документів щодо інклюзії та безбар'єрності (дод. Є). Безбар'єрність в ЄС – це передусім створення гідних умов життя всіх людей у соціумі, реалізація можливостей кожного в процесі розвитку культури, забезпечення дозвілля та збереження середовища для самовиявлення, формування рівних можливостей та вільного доступу до навчання, зокрема освіти протягом життя, а також оволодіння додатковими навичками. Про значущість інклюзивності та безбар'єрності у Європі свідчать прийнята Стратегія та План дій Ради Європи щодо соціальної згуртованості, за імплементацію якої відповідає спеціалізований міжурядовий орган [57].

Наразі, в Естонії функціонує спеціальна Стратегія навчання впродовж життя, яка зобов'язана забезпечити необхідні можливості для навчання на будь-якому рівнях освіти, а саме: підтримання соціального й індивідуального розвитку всіх учнів; підвищення рівня навчання; підприємництва; творчості (рис. 1.3).

В кожній країні свій, індивідуальний підхід до питання забезпечення архітектурної доступності. Відтак, наприклад, в місті Варшава, що у Польщі,

здійснюються зміни в архітектурній доступності міста в рамках Варшавського плану скорегованого на маломобільні групи населення й розглядається як один з основних складових забезпечення прав осіб з інвалідністю. Подібна ситуація спостерігається в архітектурному плані Берліну, який спрямований на дотримання прав людей в рамках Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [47], що потребують особливих умов для життя.

Рисунок 1.3. – Іноземний досвід зменшення соціальних бар'єрів

Створення і забезпечення універсального дизайну архітектурної доступності реалізується в містах Норвегії. Така модель архітектурної доступності може бути як фундаментом більших програм доступності для маломобільних громадян, так і окремою частиною програми сталого розвитку міста.

Аналіз закордонного досвіду свідчить, що інклюзивне навчання та праця, рівність між працівниками, заохочення працедавців щодо найму осіб з маломобільних груп дають позитивний вплив, як на людей, так і на економіку країни.

Розглянемо існуючі практики щодо розвитку безбар'єрного середовища на місцевому рівні в Україні. У Вінницькій міській територіальній громаді розвиток безбар'єрності регулюється Стратегією Вінниця 3.0. проекту

«Вінниця без бар'єрів» [4], який базується на розбудові безбар'єрного міського простору, що забезпечує рівність права на самостійне переміщення, користування будівлями для всіх.

Статистика маломобільних груп населення у Вінниці наведена у (рис. 1.4) [17].

Рисунок 1.4 – Статистика маломобільних груп населення у Вінниці

Результати демонструють, що найбільшу частку маломобільних складають літні люди. Друге місце – люди з інвалідністю. Станом на березень 2021 року, населення м. Вінниці складало 370 609 тис. осіб, 149,5 тис. [17] з яких маломобільні групи населення, що становить 40% від загальної кількості громадян (рис. 1.5).

В міському просторі задля інтеграції людей з особливими потребами працює 107 одиниць транспорту з низькою підлогою та 82 звукові прилади для озвучення сигналів світлофору. У Вінниці влаштовують пікніки для людей з інвалідністю. Готувати на відкритому вогні вчилися відвідувачі реабілітаційного центру «Гармонія» [5]. Такі зустрічі називають «Польовою кухнею». Аби було зручніше доїжджати до місця проведення, заходи проводять у різних куточках м. Вінниці [13]. у Вінниці створять платформу можливостей безкоштовного навчання сучасним професіям в ІТ-сфері для людей з інвалідністю [58]. Попри війну працівники Центру реабілітації

«Гармонія» [5, 26] продовжують активно опікуватися своїми підопічними: наразі психологи, логопеди та соціальні педагоги консультують їх в онлайн-форматі та поза межами приміщення.

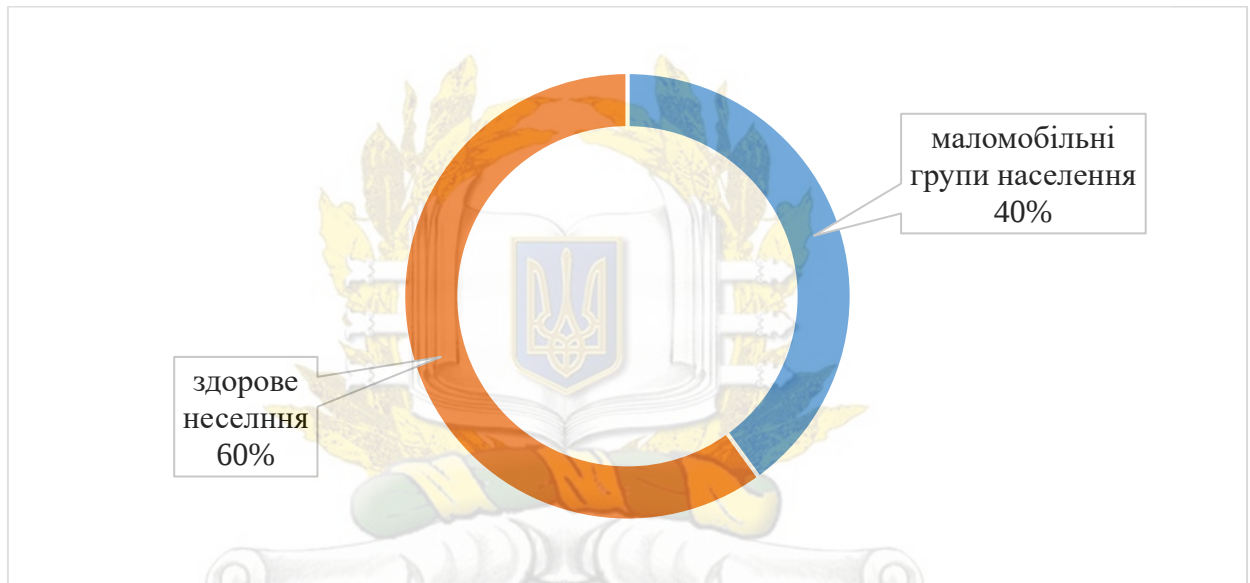

Рисунок 1.5 – Дані по маломобільних групах населення

Продовжуючи аналізувати процес побудови безбар'єрного середовища в Україні, нами було проаналізовано функціонування Львівської міської територіальної громади. 9 липня 2021 року на засіданні сесії Львівської міської ради (ЛМР) затвердили Інтегровану концепцію розвитку: Львів 2030. Так, як зазначають в управлінні архітектури та урбаністики, затвердження концепції надасть Львову актуальний та гнучкий європейський інструмент планування, заснований на сучасних принципах та цінностях сталого розвитку, за допомогою якого місто формулює найважливіші цілі розвитку, а також заходи та проекти, необхідні для їх досягнення [16].

Одним із найважливіших напрямів стратегії розвитку Львова належить побудові міста, в якому комфортно жити, навчатись та працювати [27]. Наразі вже розпочато перші кроки. 3 серпня 2022 року прес-служба ЛМР опублікувала новину про створення міського будинку підтриманого проживання для людей з інвалідністю [28].

Будинок підтриманого проживання – це простір, обладнаний для проживання 20 дорослих з інвалідністю та асистентів, які допомагатимуть їм у побуті. Приміщення складається з цоколя та двох поверхів, і там заплановано

облаштувати кімнати, кухню, їдальню, санвузли та ліфт. Також заплановано додатково збудувати інклюзивний громадський простір для спільних активностей людей з інвалідністю та мешканців, проведення денних майстерок з арт-терапії, спільних кінопереглядів та воркшопів [28].

Також у Львові після оновлення відкриється музей Пінзеля [24], де експоновані 29 робіт унікального майстра барокової скульптури, 5 робіт його учнів та 9 малярських портретів шляхти і духовенства. Наразі в музеї завершуються роботи з облаштування безбар'єрного простору, він має стати повністю доступним для різних відвідувачів, в тому числі людей порушеннями зору чи слуху, літніх людей, батьків з маленькими дітьми тощо [36].

На шляху до музею Пінзеля реалізовано всі необхідні елементи безбар'єрності. Серед елементів доступності, реалізованих тут (рис. 1.6), – тактильна доріжка від зупинки громадського транспорту до будівлі музею, звукові маячки на вході, що допомагають зорієнтуватися у просторі людям з порушеннями зору, зрозуміла навігація всередині приміщення, підйомник, що веде до зали з експонатами [36].

Рисунок 1.6 – Елементи безбар'єрності реалізовані в музеї Пінзеля

Здійснюючи подальше дослідження розвитку безбар'єрності по Україні, ми проаналізували досвід територіальної громади із власною стратегією безбар'єрності. Місто Славутич отримав статус лабораторії безбар'єрних рішень у межах ініціативи Олени Зеленської «Безбар'єрів», як результат –

приділено значну увагу створенню безбар'єрного простору [56]. 31 травня 2021 року було затверджено Стратегічний план розвитку міста Славутича до 2025 року, в якому було презентовано 5 етапів розвитку безбар'єрності (рис. 1.7).

Рисунок 1.7 – Етапи розвитку безбар'єрності в місті Славутич

Безбар'єрність та архітектура тісно пов'язані між собою, тому в межах програми розвитку безбар'єрного фізичного простору в м. Славутичі сконцентрували багато зусиль на аудиті архітектурної доступності (дод. Ж). Також у Славутичі буде функціонувати мапа доступності міста – інтерактивний інструмент, на якому кольором буде позначено наявність чи відсутність бар'єрів на окремих маршрутах, від червоного – коли доступність відсутня і перешкод безліч, до зеленого – коли бар'єрів немає [56].

Особливої допомоги й підтримки потребують діти, які мають особливі освітні потреби. В 2014 році Україна прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» [41, 46].

Інклюзивне навчання базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [29]. Найголовніше завдання інклюзії

– це досягнення освітнього, соціального й культурного процесів, в яких дитина не повинна почувати себе якось інакшою, чужою та відчуженою. У грудні 2009 року Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я [29, 47].

МОН України встановило для дітей з особливими освітніми потребами право на: «підлаштовані» для їхніх потреби загальноосвітні школи і класи; інклюзивні та спеціальні групи (класи) у загальноосвітніх навчальних закладах; адаптовані навчальні плани та програми та інші права (рис. 1.8).

У закладах дошкільної освіти станом на 1 січня 2020 року здобувають освіту 4681 вихованців із особливими освітніми потребами. Також із 2019/2020 навчального року інклюзивне навчання запроваджено в закладах професійної, професійно-технічної та вищої освіти, де інклюзивно навчаються 1312 здобувачів освіти з особливими освітніми потребами [29].

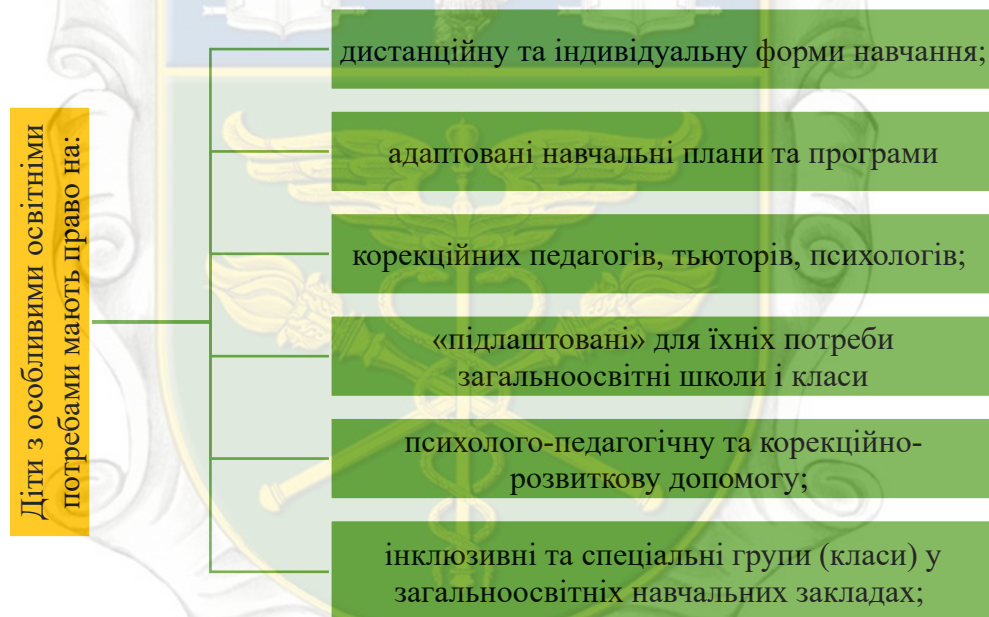

Рисунок 1.8 – Права дітей з особливими освітніми потребами

Загалом за останні роки досягнуто : зростання більше ніж у 4,7 разів кількості учнів, охоплених інклюзивним навчанням, збільшення кількості асистентів учителя у 6 разів, зростання кількості інклюзивних класів у 5 разів, збільшення закладів загальної середньої освіти, в яких є інклюзивні класи у 2,7 разів (рис. 1.9).

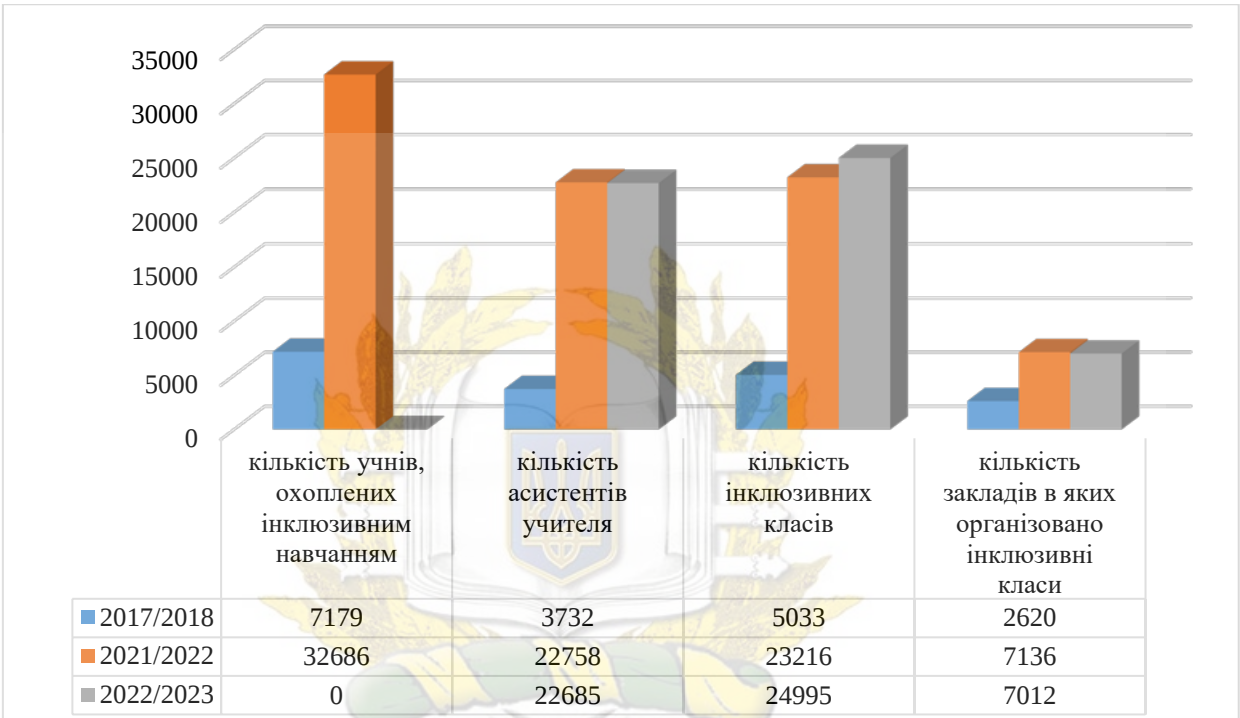

Рисунок 1.9 – Порівняння інклюзивності освіти в Україні за 2017-2023 роки

Обсяги субвенції на надання підтримки особам із особливими освітніми потребами становили в 2017 р. – 209,46 млн грн., а в 2021 р. – 504,4 млн грн.

Станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчається 19 345 учнів із особливими освітніми потребами. Ця кількість, як бачимо, зросла в 7 разів у порівнянні з попередніми роками. На початку 2020 року в Україні були створенні 12 782 інклюзивні класи. Відтак, у 2019/2020 н. р. 35% від загальної кількості закладів загальної середньої освіти організували інклюзивне навчання (рис. 1.10).

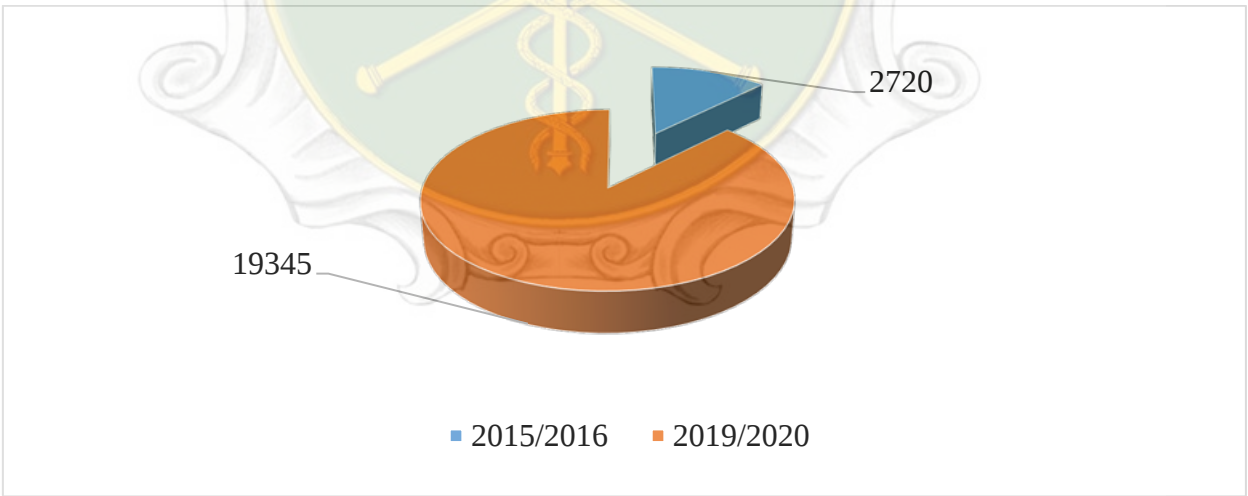

Рисунок 1.10 – Кількість дітей з особливими освітніми потребами, які отримали змогу навчатися в інклюзивних класах

21 січня 2021 року, у Міністерстві освіти і науки відбувся інформаційний захід «Година безбар'єрності», який об'єднав працівників сфери освіти навколо обговорення важливості формування безбар'єрної комунікації [31].

Станом на сьогодні в Україні діють інклюзивно-ресурсні центри. Інклюзивно-ресурсний центр – це установа, яка створена з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, зокрема, у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших навчальних закладах, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти [29]. На сьогоднішній день в нашій державі створено й працює 627 інклюзивно-ресурсних центрів. Інклюзивно-ресурсні центри є доступними в усіх областях України, тому будь-яка дитина з особливими освітніми потребами та її батьки мають змогу отримати відповідні послуги за місцем проживання [30].

За ініціативи Першої леді Олени Зеленської, Україна наблизилась ще на один крок до стандартів ЄС, отримавши статус учасниці «Партнерства Біарріц» – міжнародної ініціативи рівних прав і можливостей для всіх – 11 вересня 2020 року. Того ж року КМУ затвердив план заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності [43, 35].

У підсумку хочемо наголосити на необхідності розвитку публічного механізму безбар'єрного середовища в Україні: в період війни забезпечити належний рівень інклюзивності, доступності та безбар'єрності (передусім в освіті, працевлаштуванні, доступності до основних державних послуг) нелегко, але вкрай необхідно. Ми виокремили шляхи удосконалення безбар'єрності: удосконалити механізми та інституційне середовище; забезпечити постійний зв'язок та комунікацію з населенням; провести заходи по підвищенню «фізичної», «цифрової» та «інформаційної» безбар'єрності; забезпечити здійснення моніторингу за виконанням державних програм у сфері безбар'єрності; розвивати «філософію безбар'єрного середовища» в українському суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ПРАКТИК РОЗБУДОВИ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА В СЛАВУТИЦЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ

2.1 Організаційно-економічна характеристика функціонування Славутицької міської ради

Рішення щодо створення міста Славутича як постійного місця проживання для працівників Чорнобильської атомної електростанції та їх сімей після аварії на станції було прийняте 2 жовтня 1986 року на вказівку центральних органів колишнього СРСР. У вересні-листопаді того ж року було розроблено проект, а в грудні розпочато будівництво міста за участю восьми колишніх радянських республік: України, Азербайджану, Вірменії, Грузії, Естонії, Латвії та Литви та інші.

Місто Славутич розташоване недалеко від річки Дніпро, що створило сприятливе місце розташування. Місто знаходиться в центральній частині між двома столицями – Києвом та Мінськом (Білорусь). Відстань до Києва та міжнародного аеропорту "Бориспіль" становить близько 200 кілометрів [53]. Славутич має міста-побратими: Комсомольськ, Красноперекопськ, Кам'янець-Подільський, Южне Одеської області, Львів, міста-супутники атомних станцій (Україна), Вісагінас (Литва), Річланд (штат Вашингтон, США), Міттвайде (Німеччина), Калинковічі (Білорусь) [53].

На 2023 рік населення міста Славутича становить 23 920 тисячі людей [55]. З 2018 року в місті спостерігається негативний природний приріст населення. У поточний момент спостерігається перевищення кількості померлих над кількістю новонароджених. Окрім природних факторів, на цей тренд вплинули пандемія Covid-19 та війна, які призвели до значної кількості жертв й міграції населення. Середній вік населення (рис. 2.1) станом на 01.01.2020 становив – обидві статі 40,2 роки, чоловіки 39,2 роки, жінки 41,2

роки [53]. Славутич - це місто багатонаціонального складу, де на момент введення Статуту проживають представники понад 50 національностей і народностей [53].

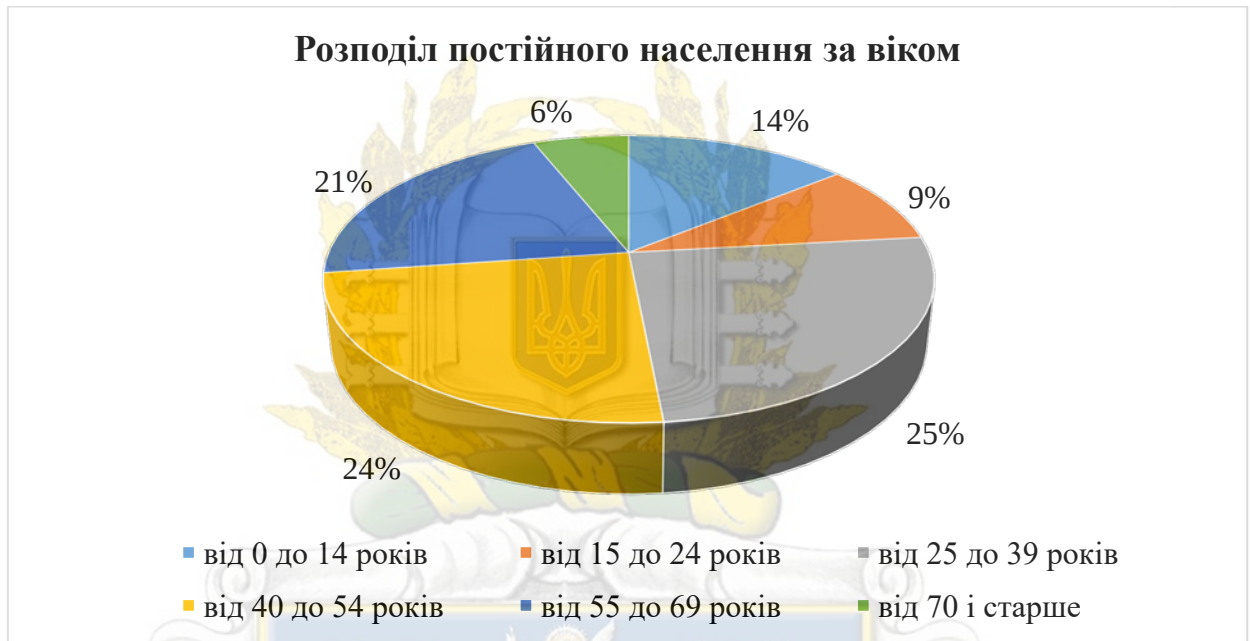

Рисунок 2.1 – Розподіл постійного населення Славутиської громади за віком

Загальна площа міста складає 2082,4 гектари. Міська територія охоплює всі земельні та водні ділянки, які були затверджені Верховною Радою України.

Жителі Славутича, визначають статут своєї громади, як «малу Конституцію» самоврядної громади, яка створена активними славутчанами та публічно обговорена. Головна мета статуту Славутича: побудова суспільних відносин територіальної громади міста з метою забезпечення європейських стандартів якості життя на принципах рівних можливостей, ефективного, добросовісного та відповідального управління міської влади.

Славутиська міська рада є органом місцевого самоврядування, який представляє і виконує функції місцевого самоврядування в інтересах Славутиської міської територіальної громади. Діє на підставі законів та норм Конституції України, законів, зокрема Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [45] та інших правових актів. Інтереси територіальної громади Славутича представляються міським головою, Славутиською міською радою та її виконавчими органами. Робота міської ради та її структур регулюється

Законами та Конституцією України, Статутом територіальної громади і її Регламентом.

Для подальшого дослідження діяльності Славутицької міської ради ми пропонуємо розглянути її структуру (дод. 3). Структура виконавчих органів Славутицької міської ради Вишгородського району Київської області складається з міського голови, секретаря міської ради, заступників міського голови, депутатів, структурних підрозділів та самостійних структурних підрозділів (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Склад Славутицької міської ради

У Славутицькій міській раді функціонують 7 фракцій (рис. 2.3), а саме: «Батьківщина», «Голос», «За майбутнє», «Рідний дім», «Слуга народу», «Європейська солідарність», «Європейська солідарність», «Славутицька міська організація партії ветеранів Афганістану». Загалом депутатський склад Славутицької міської ради налічує 27 осіб, із них 7 жінок і 20 чоловіків.

У Славутицькій міській раді функціонують різноманітні комунальні підприємства, які забезпечують надання різних комунальних послуг та виконують важливі функції для міської інфраструктури та комфорту жителів, серед яких:

- КП «Житлово-комунальний центр»;
- Славутицький міський фонд підтримки підприємництва;

- КП «Управління з розвитку фізичної культури, спорту та туризму» Славутицької міської ради;
- Славутицький міський центр соціальних служб;
- КП «Дорожньо-експлуатаційне управління»;
- КП «Славутич – електромережі»;
- КП «Славутич – тепломережі»;
- КП «Славутич – водоканал»;
- КП «Управління житлово-комунального господарства»;
- КП «Агентство регіонального розвитку»;
- КНП «Славутицька міська лікарня».

1	• «Батьківщина» • 2 депутати
2	• «Голос» • 3 депутати
3	• «За майбутнє» • 2 депутати
4	• «Рідний дім» • 3 депутати
5	• «Слуга народу» • 4 депутати
6	• «Європейська солідарність» • 3 депутати
7	• «Славутицька міська організація партії ветеранів Афганістану» • 2 депутати

Рисунок 2.3 – Фракції Славутицької міської ради

Розширення взаємодії та діалогу серед громади визнається як ключовий фактор для підвищення її соціального капіталу. Активне взаємодіяння між мешканцями, співпраця між різними учасниками процесу для досягнення спільних цілей сприяє зміцненню та визнанню Славутича як динамічної громади. Для активних громадян функціонує «бюджет участі», що слугує демократичним засобом для виявлення потреб населення. У громаді діють громадські інституції:

- Громадські організації.
- Громадські ради.
- Рада підприємців.
- Офіс підтримки громадських ініціатив.

У Славутиській міській територіальній громаді діє кілька важливих організацій і рад, як-от Громадська рада з розвитку міста, Громадська рада при виконавчому комітеті, Молодіжна рада «Майбутнє Славутича» і Рада підприємців при Славутиському міському голові. Офіс підтримки громадських ініціатив, який функціонує як відкрита спільна робоча площа для громадських організацій і активістів. Це місце для обміну ідеями, проведення різноманітних громадських заходів та залучення громадян до процесів прийняття рішень та участі у громадському житті.

Офісу підтримки громадських ініціатив, який було засновано у 2017 році, за кілька років активної роботи має певні досягнення:

- Впродовж цього часу було проведено понад 500 заходів, спрямованих на надання організаційно-технічної підтримки різним громадським та іншим організаціям. Ці заходи включають наради, зустрічі та інші активності, які сприяють розвитку громадських ініціатив.
- Офіс роздрукував та поширив близько 400 примірників матеріалів, що популяризують цінності якості управління, етики, чесності та порядності.
- Офіс надає підтримку для організації засідань громадської ради при виконавчому комітеті Славутиської міської ради, проводячи щорічно близько 5-6 засідань.
- Також Офіс активно допомагає у реалізації програми «Бюджет участі», надаючи підтримку при написанні орієнтовно 15 проектних заявок щорічно.
- Однією з важливих ініціатив Офісу є організація щорічних зустрічей громадських організацій та активістів міста Славутич,

які призводять до створення нових громадських організацій та сприяють розвитку громадської активності.

- На даний момент, Офіс також активно займається сприянням розвитку волонтерства у громаді та готується до схвалення міської Програми сприяння розвитку волонтерства Славутицької міської територіальної громади на 2023 рік. [53].

Забезпечення доступу до інформації є важливою складовою успішної діяльності Славутицької міської ради. Ми вважаємо, що гарантування права громадян на вільний доступ до збирання, зберігання, використання та поширення інформації є однією з центральних принципів нашої роботи (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 – Доступ до інформації у Славутицькій міській раді

Славутицька міська рада різноманітне та багатонаціонального місто зі своєю історією. Незважаючи на виклики, такі як пандемія та війна, міська рада продовжує працювати для забезпечення європейських стандартів якості життя та рівних можливостей для всіх громадян. Вона виконує свої функції на підставі законодавства України та робить акцент на добросовісному та відповідальному управлінні містом

Для отримання відомостей щодо економічної складової та результативності діяльності Славутицької міської ради, ми ретельно вивчили динаміку ключових бюджетних показників. Аналіз бюджету є важливою складовою оцінки фінансової стійкості та здатності міської влади забезпечити потреби громади.

Бюджет на поточний рік має свої властивості, оскільки він стосується міста, що знаходиться в країні, яка, незважаючи на всі труднощі, продовжує жити в умовах війни. Загальний дохід становить 405,6 млн. гривень, в той час як видатки складають 382,4 млн. гривень. Значно зросло фінансування програм, що пов'язані з потребами військовослужбовців і забезпеченням безпеки громади.

Разом з тим, важливою складовою бюджету є підтримка освіти, культури, спорту, соціального захисту та охорони здоров'я. Особливо велика увага приділяється освіті, на яку було спрямовано 151,4 млн. гривень, з врахуванням отриманої освітньої субвенції у розмірі 36,8 млн. гривень. Ці кошти використовуються для оплати праці працівників освітніх закладів, дитячих садків, позашкільних установ, а також для витрат на комунальні послуги та харчування дітей.

Бюджет міста на 2023 рік має свої складнощі через фінансові обмеження і скорочення державного фінансування, зокрема щодо освітньої субвенції. Деякі пункти бюджету передбачено на першу половину року.

Захищеними видатками бюджету міської територіальної громади залишаються видатки на:

- оплату праці працівників бюджетних установ;
- нарахування на заробітну плату;
- придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- забезпечення продуктами харчування;
- оплату комунальних послуг та енергоносіїв;
- обслуговування місцевого боргу;
- соціальне забезпечення;
- оплату послуг з охорони комунальних закладів культури;
- оплату енергосервісу [54].

Для отримання інформації про економічний аспект діяльності Славутицької міської ради та її результативність, ми провели аналіз бюджетних показників (дод. II). Результати свідчать про те, що темпи росту

доходів становлять – 86 млн. грн., що становить (81.8%). Темпи росту видатків становлять -141 млн. грн. (69,6%). У зв'язку з об'єктивними обставинами, такими як повномасштабне вторгнення Росії на територію України, фінансові показники витрат та доходів зменшилися.

Відповідно до кошторису Славутицької міської ради на 2023 році, бюджет становитиме 407 690 265 млн. гривень. З них 400 108 201 гривень припадають на доходи загального фонду бюджету, а 7 582 064 гривень – на доходи спеціального фонду бюджету, як вказано в додатку 1 до даного рішення (рис. 2.5).

Видатки бюджету міської територіальної громади складають 405 578 982 гривень. З цієї суми 382 427 418 гривень припадають на видатки загального фонду бюджету, а 23 151 564 гривень – на видатки спеціального фонду бюджету [53].

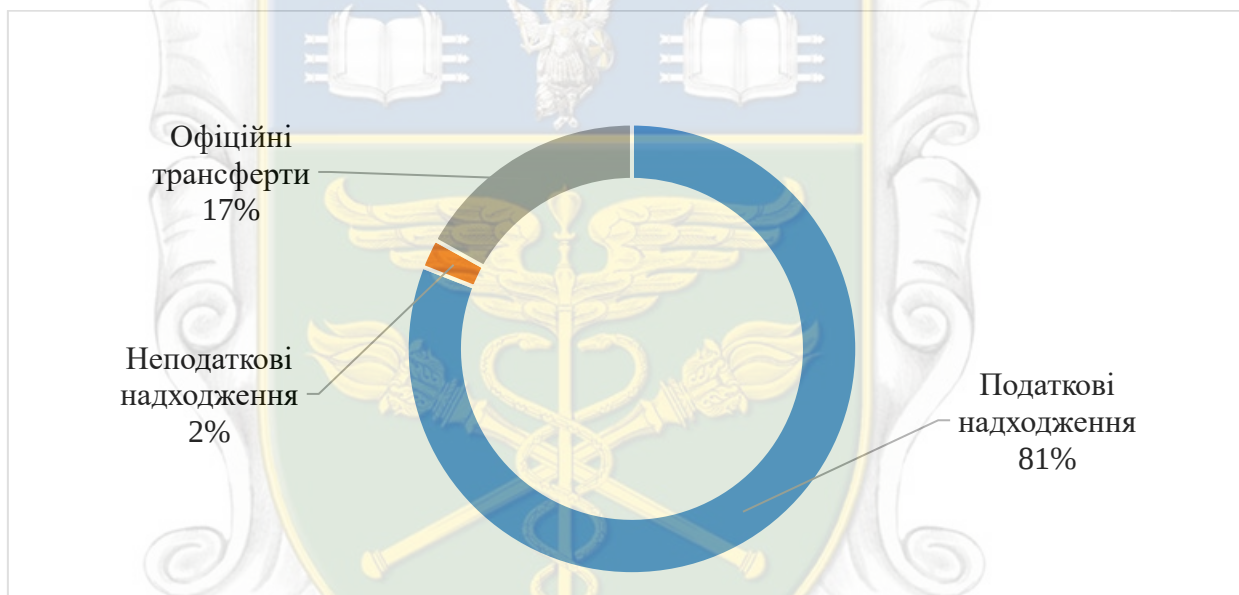

Рисунок 2.5 – Кошторис доходів місцевого бюджету на 2023 рік

Згідно кошторису, розподіл видатків місцевого бюджету Славутицької громади на 2023 рік відображає пріоритети та підходи до фінансового управління. Виділення найбільшого обсягу коштів на освіту (40%) свідчить про важливість інвестування у майбутнє та розвиток освітньої системи. Підтримка культури і спорту (3% і 6% відповідно) сприяє зміцненню культурної спадщини та підтримці фізичної активності громади. Також

видатки на соціальний захист, охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство (разом 16%) свідчать про турботу про добробут та комфорт громади. Економічна діяльність громади становить (15%) видатків з бюджету (рис. 2.6). Цей розподіл також відображає обов'язки та відповідальність місцевих органів влади перед громадою та демонструє їхню стратегію стосовно розвитку та покращання якості життя мешканців.

Сума повернення кредитів до бюджету Славутицької міської територіальної громади становить 3 284 500 гривень, при цьому повернення кредитів до загального фонду місцевого бюджету складає також 3 284 500 гривень.

Надання кредитів з бюджету міської територіальної громади становить 1 375 000 гривень, при цьому надання кредитів із загального фонду місцевого бюджету складає також 1 375 000 гривень.

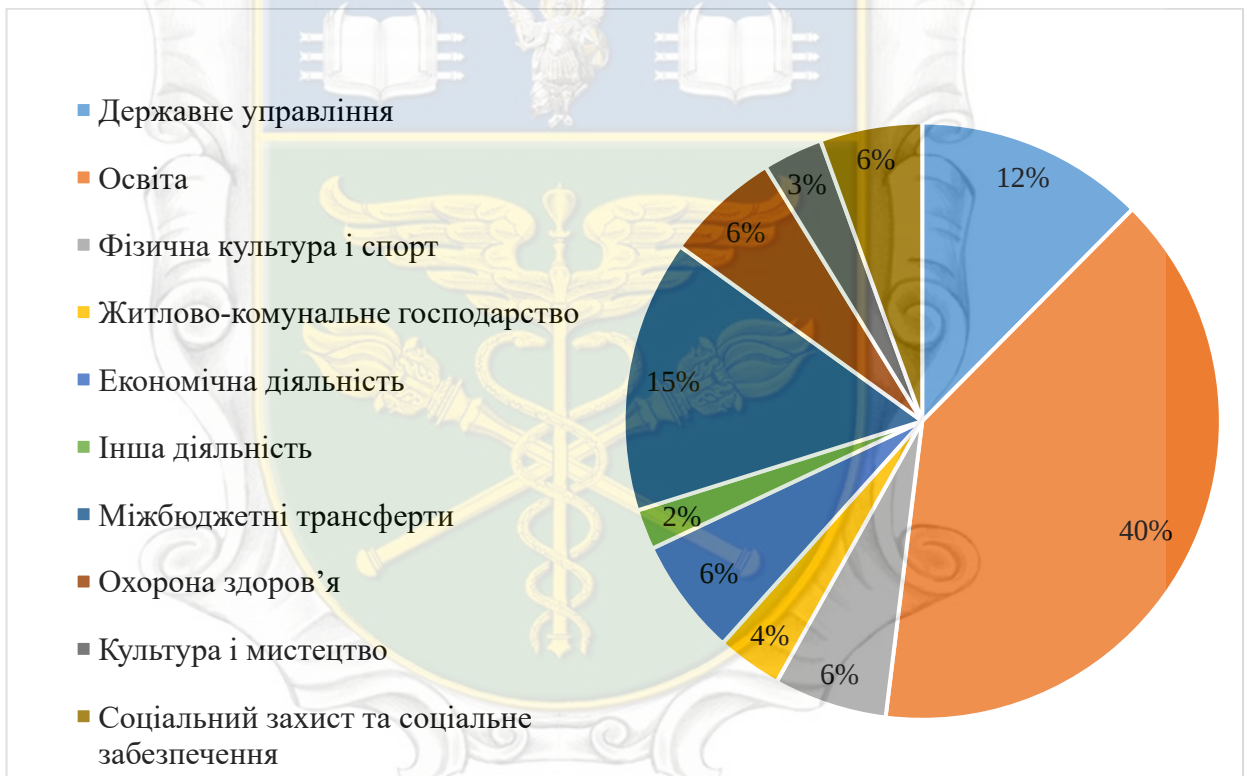

Рисунок 2.6 – Кошторис розподілу видатків місцевого бюджету на 2023 рік

Перевищення надходжень над видатками у загальному фонді бюджету міської територіальної громади складає 19 590 283 гривень. У спеціальному фонді бюджету міської територіальної громади зафіксовано надлишок надходжень над витратами в розмірі 4 020 783 гривень. В спеціальному фонді

бюджету міської територіальної громади зафіксовано дефіцит, який становить 15 569 500 гривень.

Наявність оборотних коштів у бюджеті міської територіальної громади складає 250 000 гривень, що становить 0,07% від загальних видатків загального фонду бюджету. Резервний фонд бюджету міської територіальної громади становить 2 370 557 гривень, що складає 0,6% від загальних видатків загального фонду бюджету [53].

Розглядаючи кошторис розподілу витрат місцевого бюджету на реалізацію місцевих/регіональних програм у 2023 році у Славутичі, ми виявили, які галузі та програми найбільше фінансуються, а також як відбуваються зміни в видатках та надходженнях. Діаграма, що представлена на (рис. 2.7), допомагає краще розуміти, на які сфери приділяється основна увага.

Рисунок 2.7 – Кошторис розподілу витрат місцевого бюджету на реалізацію місцевих/регіональних програм у 2023 році

Результати отриманого аналізу свідчать про перевагу економічної діяльності та сфери охорони здоров'я серед інших галузей, на які спрямовуються кошти з місцевого бюджету для реалізації регіональних програм. Насупроти цьому, сектори державного управління, соціального

забезпечення та соціального захисту відзначаються найменшими обсягами фінансування з місцевого бюджету.

У четвертому кварталі 2021 року в Славутицькій громаді доходи загального фонду на одного мешканця склали в середньому 11152.2 грн. Це перевищує середні показники області, які становлять 6461.99 грн., а також середні показники по всій Україні, де цей показник дорівнює 1145.13 грн. Однак, варто відзначити, що видатки загального фонду на одного мешканця в Славутицькій громаді складають 13767.9 грн., що перевищує як середні значення по області (6923.02 грн.), так і по всій країні (1750.82 грн.). Це може вказувати на особливості фінансового управління або специфіку соціальних програм в даній громаді. У порівнянні зі середніми показниками країни і області, Славутицька громада відзначається високим рівнем доходів на одного мешканця, але також значними витратами, що може вимагати уваги та аналізу для оптимізації фінансових процесів і підтримки сталого розвитку громади. (дод. І) [9].

Бюджет участі – це процес, який є одним із демократичних шляхів, що можливість кожному мешканцю громади брати участь у розподілі коштів місцевого бюджету. Запровадження реформи децентралізації в Україні сприяло активізації бюджету участі. Цей процес включає в себе можливість створення проєктів для поліпшення міста та/або участь у голосуванні за них. Кожен мешканець має можливість внести ідею, спрямовану на підвищення рівня якості життя у громаді, прийняти участь у конкурсі, отримати перемогу у голосуванні та бути свідком реалізації свого проєкту за рахунок місцевого бюджету.

Платформа «Громадський проєкт» надає доступ до участі у конкурсі, не виходячи зі свого дому: громадяни можуть подати заявку онлайн і слідкувати за розвитком їх проєкту безпосередньо на офіційному веб-сайті. На платформі для реалізації ідей для покращення міста Славутич почали публікуватися архіви проєктів з 2016 року. Ми провели аналіз статистики за період з 2017 по 2022 роки (рис. 2.8).

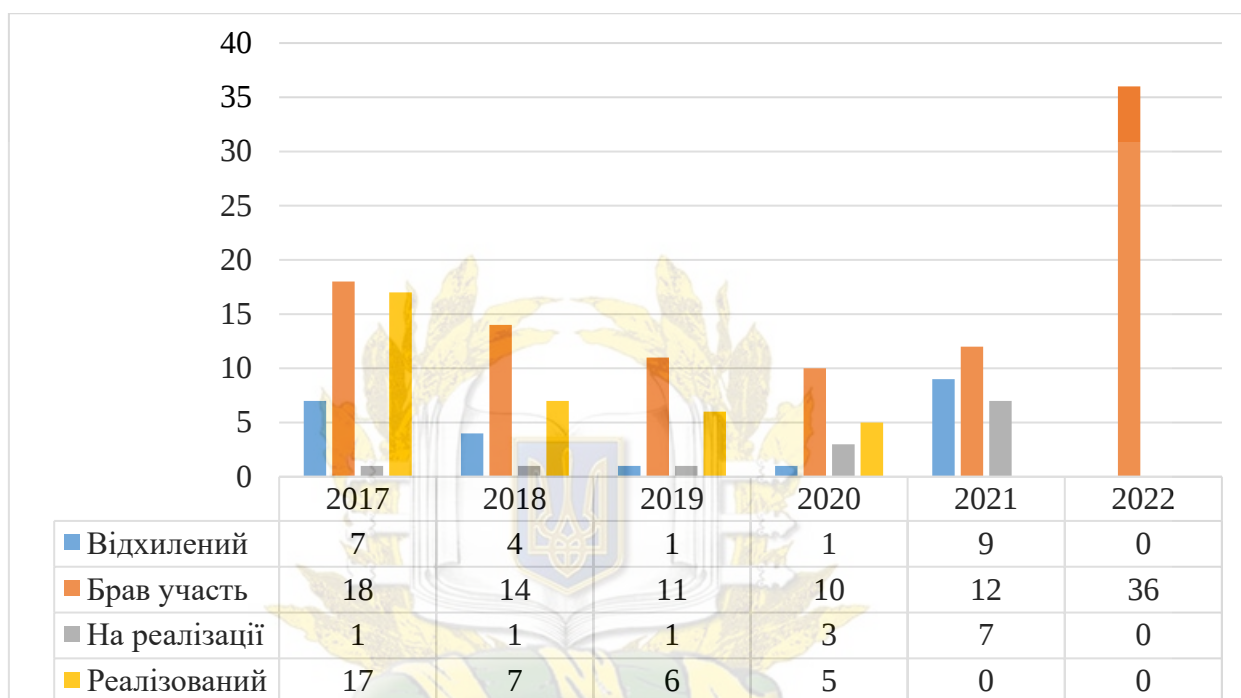

Рисунок 2.8 – Статистика громадських проєктів у Славутицькій громаді за 2017-2022 роки [2]

Згідно з дослідженням результатів отриманих нами даних з офіційно веб сайту Славутицької громади «Бюджет участі» [2], ми зробити такі висновки:

- у 2017 році було запропоновано 43 громадських проєкти, з яких 17 було успішно реалізовано, а 7 проєктів було відхилено;

- у 2018 році кількість поданих проєктів зменшилася до 26, з них 4 було відхилено, і 7 реалізовано;

- у 2019 році було подано 19 проєктів, з яких 6 було реалізовано, а один був відхилений;

- у 2020 році кількість поданих проєктів залишилася на рівні з попереднім роком – 19, із них один було відхилено, а 5 реалізовано;

- у 2021 році кількість поданих проєктів збільшилася, у порівнянні із попереднім роком, до 28, з 9 відхиленими проєктами і відсутністю реалізованих. Проте варто відзначити, що 7 проєктів знаходяться на етапі реалізації;

- у 2022 році було представлено 36 проєктів, але жоден з них не був або реалізований, або відхилений.

Інформація про реалізовані, відхилені та проекти, які знаходяться в процесі реалізації, вказує на активність громадян у впливі на розвиток міста і підкреслює важливість ефективного відбору та виконання цих проектів. Загалом, бюджет участі в Славутичі є важливим інструментом для залучення громадян до прийняття рішень та спільної розбудови рідного міста-мрії.

Всі проекти, які були впроваджені або знаходяться на етапі реалізації, мали різні фінансові видатки. Ми провели аналіз і підрахували загальну суму коштів, що були залучені для виконання громадських проектів з 2017 по 2022 роки (рис. 2.9).

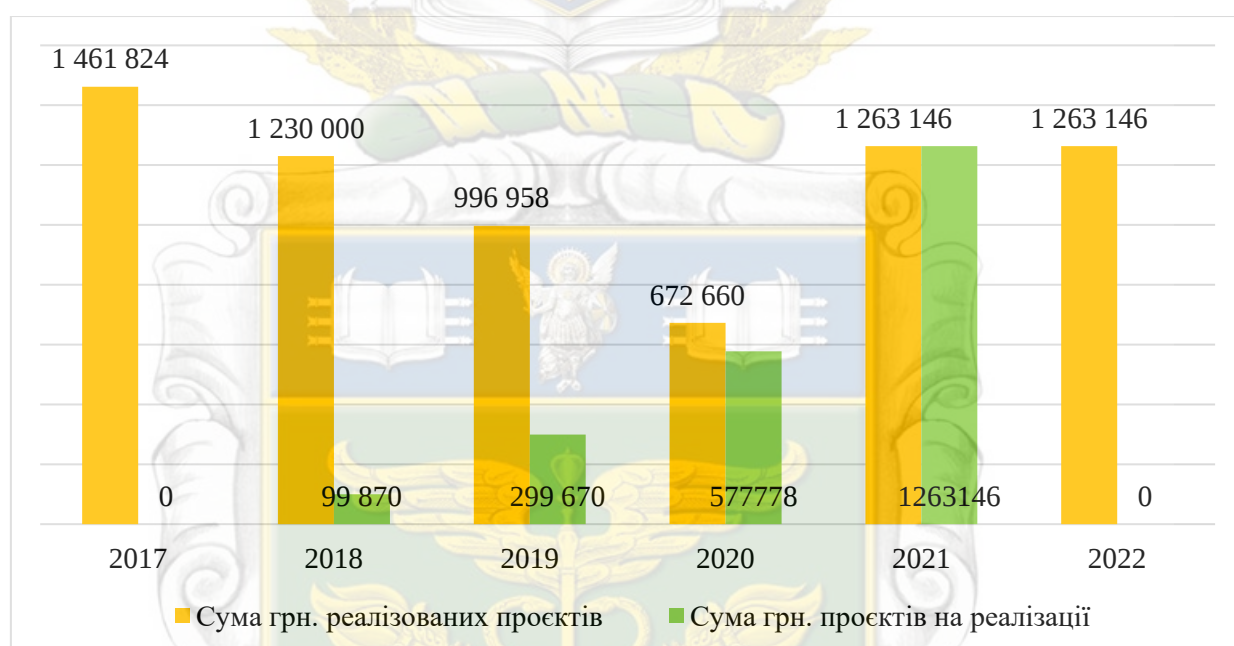

Рисунок 2.9 – Фінансові показники громадських проектів у Славутицькій громаді (2017-2022р.)

У 2017 році, загальна сума виділених коштів для реалізації громадських проектів склала 1 461 824 гривень. Наступного року, у 2018, на реалізацію проектів було витрачено 1 230 000 гривень. Зниження можна пояснити зменшенням кількості реалізованих проектів – 7, у порівнянні з попереднім роком, коли їх було 17. Проте, незважаючи на суттєве зменшення кількості проектів, сума залучених коштів на їх реалізацію змінилася лише на 231 842 гривні. У 2019 році, кількість коштів, виділених на втілення в життя проектів громадян, склала 996 958 гривень. Зниження видатків з бюджету на проекти було аргументоване впливом всесвітньої пандемії Covid-19. Проте, тенденція

скорочення видатків на реалізацію проєктів продовжилася і в 2020 році. Кількість виділених коштів на громадський бюджет становила 672 660 гривень. Важливо відзначити, що з часом ця цифра підніметься, оскільки з 2020 року в процесі реалізації залишаються ще 3 проєкти, вартість яких становить 577 778 гривень. У 2021 році, на момент аналізу, не було реалізовано жодного проєкту, тому видатків на реалізацію громадських проєктів не було. Однак, в процесі реалізації перебувають 7 проєктів, загальна вартість яких оцінюється в 1 263 146 гривень.

Наступний рік, 2022, став важливим, оскільки він запам'ятався початком жорсткої кровопролитної війни на території України. Війна докорінно змінила життя як мешканців Славутича, так і всіх українців. На нашу думку, війна справила значний вплив не лише на Україну, але й на всесвітню спільноту. У 2022 році не було реалізовано жодного проєкту, ані тих, що перебувають на стадії реалізації. Проте, 36 громадських проєктів брали участь.

На підставі проведеного аналізу бюджету участі в Славутичі можна зробити кілька загальних висновків. Бюджет участі є важливим інструментом для залучення громадян до активної участі у формуванні та реалізації проєктів, спрямованих на поліпшення якості життя у місті. Громадські ініціативи та проєкти говорять про великий потенціал та зацікавленість місцевих мешканців у розвитку свого міста.

Проте, бачимо, що бюджет участі виявився вразливим до зовнішніх факторів, таких як світова пандемія та конфліктні ситуації, що можуть вплинути на його фінансові показники. Також, зростає важливість прозорості та ефективного відбору проєктів для реалізації.

Отже, на основі результатів наших досліджень можна зробити висновок, що Славутичська міська рада демонструє стабільність та ефективність у виконанні своїх обов'язків, навіть в умовах складних обставин. Місцева влада продовжує дбати про розвиток громади, забезпечуючи функціонування усіх сфер, необхідних для підтримки економічного та соціального зростання.

2.2 Оцінка розвитку безбар'єрного простору в Славутицькій міській раді

Здійснюючи подальше дослідження розвитку безбар'єрності, ми проаналізували перше місто із власною стратегією безбар'єрності. Місто Славутич отримало статус лабораторії безбар'єрних рішень у межах ініціативи Олени Зеленської «Безбар'єрів». Як результат, місто буде приділяти значну увагу створенню безбар'єрного простору [56].

31 травня 2021 року затвердили Стратегічний план розвитку міста Славутича до 2025 року, де було презентовано 5 етапів розвитку безбар'єрності в міста (рис. 2.10).

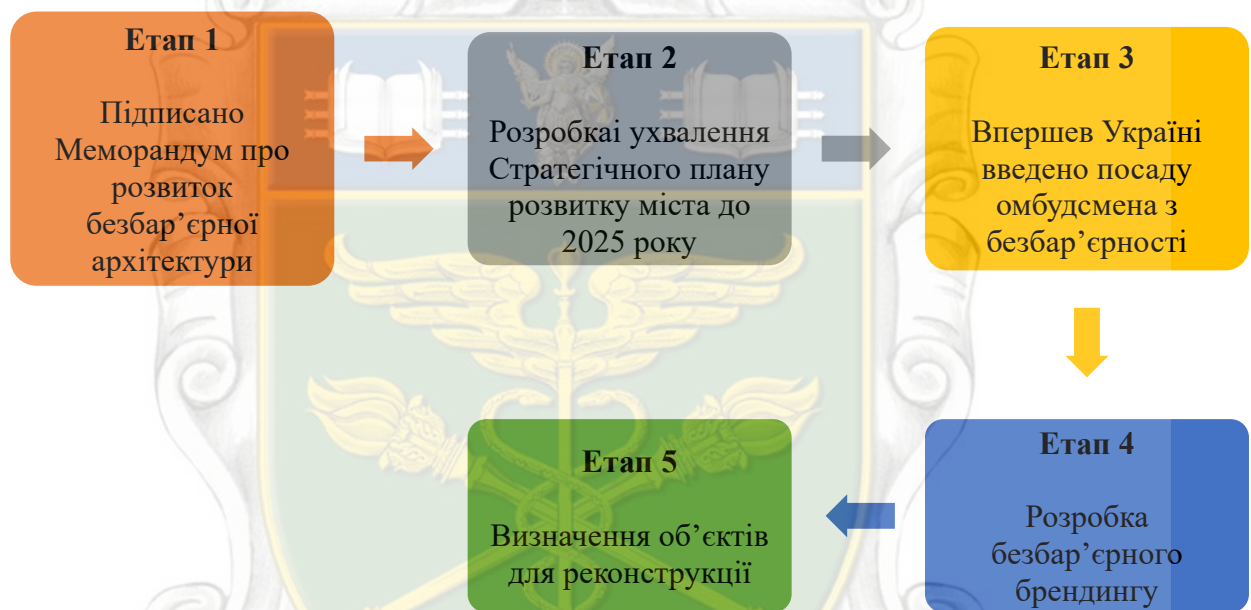

Рисунок 2.10 – Етапи розвитку безбар'єрності в місті Славутич [56]

У 2021 році Славутич став першим містом в Україні, яке впровадило посаду омбудсмена з питань доступності. Завдання та обов'язки омбудсмена з безбар'єрності включають наступне:

- Проведення аналізу політичних, соціально-економічних та інших процесів на місцевому, національному та міжнародному рівнях та висування пропозицій щодо пріоритетів розвитку міста в сфері безбар'єрності.

– Контроль за виконанням міських цільових програм у сфері безбар'єрності, включаючи моніторинг їх фінансового забезпечення та надання відповідних рекомендацій.

– Участь у підготовці та проведенні заходів, таких як наради, семінари тощо, з питань безбар'єрності, забезпечуючи інформаційно-аналітичну підтримку.

– Розгляд пропозицій, звернень та заяв, що надходять до виконавчого комітету Славутицької міської ради, та підготовка відповідних матеріалів для міського голови.

– Надання консультацій структурним підрозділам міської ради, виконавчому комітету, комунальним підприємствам, установам та організаціям, а також громадянам в межах своєї компетенції [56].

Метою Стратегії є створення безперешкодного середовища для всіх груп населення, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги нарівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, соціальної та громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики [56].

Славутицька громада поставили за ціль збільшити кількість маломобільних груп населення, які можуть самостійно увійти та вийти з власного будинку з 46% до 90%. Група експертів визначила, що частка адміністративних установ, закладів культури та дозвілля, які є архітектурно доступними становить близько 20%, тому було прийнято рішення збільшити до 100%. Нажаль, на даний момент сайти з урахуванням потреб людей з порушеннями зору відсутні, саме тому було прийнято рішення створити 2 спеціалізованих веб-сайти (рис. 2.11).

У рамках Стратегії розвитку міста урбан-бюро Big City Lab [64] разом із студією дизайну CREVV розробили новий брендинг міста Славутич.

Важливо розуміти, що будь-яка публічна інформація повинна розраховуватись на широке коло глядачів. З огляду на достатньо велику кількість людей із порушеннями зору, з труднощами читання (дислексія та

інші захворювання) або літніх людей, інформація повинна бути відповідати величині та чіткості шрифту й контрастності.

Рисунок 2.11 – Цільові значення, які потрібно вирішити для досягнення показників

В наш час існує безліч декорацій, спеціальних шрифтів, які важко розрізняти за формами, буквами й символами, все це ускладнює читання змісту для будь-якої людини. Новосформований брендинг повинен відповідати принципам (рис. 2.12) доступної інформації:

- **Доступний шрифт.** У брендбуці рекомендується використовувати шрифт Pangram Sans як альтернативу. Він простий і лаконічний, не має зарубок, і може використовуватися для важливої інформації та спрощених візуальних постерів.
- **Доступна висота шрифтів.** Висота шрифтів регулюється в залежності від того, на якій висоті розташовані візуальні елементи інформації. Ця норма стандартизована і визначена у додатку В до ДБН В.2.2-40:2018.
- **Контрастність шрифту до тла нанесення.** В доступній версії, шрифт повинен мати належний контраст щодо тла згідно зі стандартами WCAG AA і не повинен бути використаним на фонах з двома

контрастними кольорами одночасно. На фотографіях можна використовувати або фон або рамку для тексту, або шукати місця на фото, які є однорідними за кольором і де текст буде достатньо виділятися та читатися.

- Стримана кількість контрастних кольорів на одному тлі. Щоб уникнути перевантаження для людей з ментальними порушеннями, обмежуйте яскраві кольори на постерах та інших носіях інформації, не використовуйте більше одного яскравого кольору, бо це може заплутати та ускладнити сприйняття інформації, призводячи до негативного досвіду та перевантаження [56].

Рисунок 2.12 – Принципи доступної інформації

Аудит доступності – важливий крок, на який пішли керівники Славутича. Аудит доступності – це оцінка рівня забезпечення будівель та споруд, громадського простору та вуличної інфраструктури, транспорту чи послуг на питання вільного доступу та можливості самостійної участі у різних формах активностей [56].

Аудит доступності важливий для виявлення викликів у забезпеченні доступності та висунення рекомендацій стосовно того, як поліпшити доступність просторів, будівель або споруд.

Безбар'єрність та архітектура тісно пов'язані між собою, тому в межах програми розвитку безбар'єрного фізичного простору, в Славутичі сконцентрували багато зусиль на аудиті архітектурної доступності (рис. 2.13).

Прилегла територія	Будівля і приміщення	Приміщення всередині будівлі
• Тротуари та пішохідні доріжки; • переїзди з тротуарів через проїзну частину; • відсутність перешкод на шляху руху по прилеглій території; • якщо будівля розташована на окремій відгородженій території, зона паркування.	• Вхід до будівлі (сходи зовнішні, поручні при зовнішніх сходах); • пандус; • вхідна група, тамбур (двері, пороги); • вестибюль; • відсутність перешкод на шляхах руху всередині будівлі від тамбуру до інших приміщень; • санітарно-гігієнічні приміщення.	• Специфічні вимоги в залежності від типу об'єкту.

Рисунок 2.13 – Складові аудиту (порядок обстеження об'єкту)

Також у Славутичі буде функціонувати мапа доступності міста, – інтерактивний інструмент, на якому кольором буде позначено наявність чи відсутність бар'єрів на окремих маршрутах, від червоного – коли доступність відсутня і перешкод безліч, до зеленого – коли бар'єрів немає [56].

Славутич надає такі поради (рис. 2.14) «Як розібратися з (архітектурною)доступністю у місті»:

- ✓ Транспортна доступність – (різні види транспортних засобів та пов'язана інфраструктура, такі як зупинки, каси для квитків, пішохідні переходи та інше).

- ✓ Доступність фізичного простору або архітектурна доступність – (на вулицях та всередині будівель, а також на тротуарах, бордюрах і перешкодах, з якими зіштовхуєшся, пересуваючись пішки).
- ✓ Інформаційна доступність – (веб-сайти, інформаційні вказівники та матеріали, такі як брошури, плакати, розклади та інші).
- ✓ Доступність послуг – (переклад або знання жестової мови та її основ, навички персоналу щодо надання допомоги та обслуговування людей із різними видами порушень) [56].

Рисунок 2.14 – Поради від Славутича «Як розібратися з (архітектурною)доступністю у місті»

Освіта є фундаментом розвитку суспільства, і інклюзивний підхід сприяє тому, щоб жодна людина не лишалася осторонь освітнього процесу. Інклюзивне навчання – це важлива галузь освіти, спрямована на створення умов для здобуття якісної освіти особами з особливими освітніми потребами та врахування їхніх індивідуальних можливостей та потреб. Станом на 01.01.2023 в Славутицькій громаді функціонують:

- 6 дошкільних закладів, в яких навчається 728 дітей. Загалом, налічується 49 груп, включаючи 13 інклюзивних.

- 4 школи загальної середньої освіти, де навчається 6514 учнів у 73 класах. З цього числа, 17 класів є інклюзивними.
- Славутицький ліцей, де навчається 238 учнів у 12 групах. Важливо відзначити, що в ліцеї немає інклюзивних груп.
- У позашкільній освіті беруть участь 926 дітей, але в даному випадку також відсутні інклюзивні класи.

В Славутичі успішно діє Інклюзивно-ресурсний центр, який створений з метою гарантувати право осіб з особливими освітніми потребами на отримання дошкільної та загальної середньої освіти, включаючи освіту в професійних та фахових школах та інших навчальних закладах, які надають можливість здобуття освіти. Мета центру досягається через проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

Завдання Центру включають у себе такі аспекти:

- Проведення всебічної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи.
- Надання комплексу послуг у галузі психологічної та педагогічної підтримки та корекційного-розвиткової допомоги.
- Забезпечення організованого та кваліфікованого супроводу для осіб з особливими освітніми потребами.

Безбар'єрність міста стає важливим аспектом сучасного урбаністичного розвитку, який обумовлений потребою створити життєве та доступне середовище для всіх громадян. Ключова проблематика з доступністю у місті: необрізані дерева; важкі двері; відсутність громадських вбиралень; заборони перебування в приміщенні із дитячими візочками; запаркованість; відсутність кімнат для годування в громадських просторах та спеціалізованих вбиралень; відсутність ігрових майданчиків та кімнат для вікової групи 1+, дитячих комплексів; вузькі проходи в приміщеннях; розбиті тротуарні доріжки та відсутність якісного асфальтного покриття; високі бордюри; відсутність пандусів чи підйомників; відсутність освітлення на вулицях; відсутність

ліфтів; відсутність автотранспорту для людей з інвалідністю; відсутність поручнів [56].

Славутич продовжує активно працювати над розвитком безбар'єрного простору. На даний час більшість об'єктів комунальної власності недоступні, навіть прилеглі території чи входи в будівлі. У планах Славутицької громади поступово проводити більш докладні аудити всередині будівель та споруд разом з експертами, узгоджуючи це з пріоритетами для людей з обмеженими можливостями. Місто враховуватиме такі аспекти, як:

- інформаційні показники;
- наявність написів у шрифті Брайля;
- звукові та світлові сигнали небезпеки;
- висота реєстраційних стійок і їх доступність для користувачів із обмеженими можливостями, а також інші фактори.

Головна мета міста Славутич – не лише впорядкування архітектурного середовища для комфорту, але й позитивна трансформація уявлень людей про безбар'єрність. Зазвичай в нашому суспільстві безбар'єрність співвідноситься з подоланням фізичних обмежень для осіб з інвалідністю. Однак потреби цих людей є важливим аспектом, поняття «безбар'єрність» глибше і включає в себе всіх нас, не обмежуючись лише архітектурними аспектами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ БЕЗБАР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1 Пропозиції удосконалення інклюзивності та доступності в Україні

Усі положення і норми впроваджуються через Національну стратегію зі створення безбар'єрного середовища в Україні до 2030 року [50] та Указу Президента України від 3 грудня 2020 року [42], який стосується створення безбар'єрного середовища в Україні. У липні 2021, після другого засідання Ради безбар'єрності [51, 22] завершилися публічні обговорення плану (рис. 3.1) з реалізації Національної стратегії безбар'єрності.

Стандарти інфраструктурної безбар'єрності України

- реалізує Міністерство інфраструктури України

Інформаційна кампанія «Україна без бар'єрів»

- реалізує Міністерство культури та інформаційної політики України

Доступ до інтернету в українських селах

- реалізує Міністерство цифрової трансформації України

Фізична доступність громадських будівель

- реалізує Міністерство розвитку громад і територій України

Ветеранська підприємницька ініціатива G2VEI (Government to Veterans Entrepreneurial Initiatives)

- реалізує Міністерство у справах ветеранів України

Впровадження в Україні міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я

- реалізує Міністерство охорони здоров'я України

Шкільна освіта для всіх

- реалізує Міністерство освіти і науки України

Рисунок 3.1 – План заходів з реалізації Національної стратегії безбар'єрності

Наразі існують бар'єри соціальної згуртованості серед як серед молоді, так і людей старшого віку (рис. 3.2). Один з шляхів розвитку бар'єрного простору в Україні полягає в переосмисленні нашого сприйняття світу. Якщо негативні уявлення про конкретну групу призводять до обмеження їх прав і можливостей в будь-якій мірі або повністю, то це є проявом дискримінації.

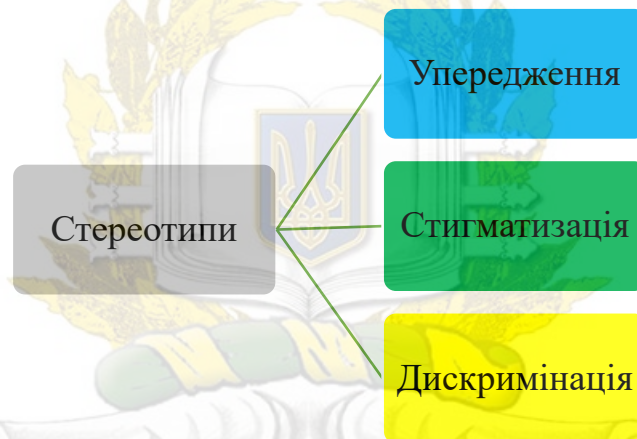

Рисунок 3.2 – Бар'єри соціальної згуртованості

Окрім фізичних бар'єрів, існує немало психологічних бар'єрів, вирішення яких мають не меншу значущість для розбудови безбар'єрного простору в Україні. Дискримінація може виникати на основі узагальнених уявлень (стереотипи), попередніх поглядів й упереджень, а також стигматизація (табл. 3.1). Для того аби вирішити проблеми стереотипів, необхідно змінити вектор думок в інший бік. Особливо в дитячих садочках та школах. Адже саме там діти отримують базові знання, що далі спрямовують їх по життю [60].

Питання вирішення проблеми упереджень потребує активної праці над підвищенням свідомості, освітою та спілкуванням. Важливо визнати і усунути упередження власного сприйняття та вчинків, підтримувати політики рівності та розуміння. Боротьба зі стигматизацією потребує спільних зусиль усіх громадян і суспільства в цілому. Проблеми дискримінації має вирішуватися впровадженням комплексних заходів на різних рівнях, від законодавства і політики до освіти та культури. Боротьба з стереотипами, упередженнями, стигматизацією та дискримінацією є важливим завданням для створення справедливого, безбар'єрного середовища.

Таблиця 3.1 – Визначення термінів упередження, стигматизація, стереотипи, дискримінація [39, с. 40]

Термін	Визначення
Стереотипи	люди мають загальні уявлення та оцінки про різні групи, які можуть бути позитивними, негативними чи нейтральними. Навіть корисні уявлення можуть стати небезпечними, якщо перетворюються на стереотипи і впливають на поведінку та ставлення до цих груп.
Упередження	певний тип стереотипів, який включає в себе оцінку та/або судження. багато таких стереотипів, які на перший погляд об'єктивні, фактично мають в собі суб'єктивні оцінки. Наприклад, вислів "чоловіки погано адаптуються до нових умов" може здаватися лише описом, але фактично це суб'єктивна оцінка адаптаційних навичок чоловіків.
Стигматизація	негуманне, образливе або насильницьке ставлення до особи чи групи людей через переконання у тому, що люди, які мають конкретні характеристики або досвід, менш цінні або гірші за інших.
Дискримінація	порушення прав людини, які можуть спричинити негативні наслідки як для осіб, що піддаються дискримінації, так і для суспільства в цілому.

Розглядаючи розвиток безбар'єрного простору, неможливо не звернути увагу на зарубіжний досвід та ініціативи, які вже призвели до значущих змін у створенні безперешкодного середовища для всіх громадян. Зусилля державних інституцій, приватних структур і громадянського суспільства щодо безбар'єрності в Європі та світі [57] нині здебільшого сфокусовані на таких основних сферах: транспорт; інформаційні комунікації; міська інфраструктура; освіта; ринок праці та зайнятість (рис. 3.3).

В результаті практичної реалізації положень програмних документів щодо інклюзії та безбар'єрності в Європейському Союзі були ухвалені наступні ініціативи:

1. Європейський акт про доступність: ця ініціатива встановлює вимоги щодо доступності товарів і послуг та включає Положення про права пасажирів з обмеженою мобільністю.

2. Директива про доступність веб-сторінок: ця директива спрямована на розроблення веб-сайтів загального користування більш доступними для людей з інвалідністю.

3. Зміни до програми Erasmus+: зміни в програмі Erasmus+ мають на меті поліпшити мобільність для студентів і можливість навчання впродовж життя.

4. Транскордонна директива про охорону здоров'я: ця ініціатива спрямована на сприяння охороні здоров'я та забезпечення доступу до медичних послуг у міжнародному контексті.

5. Зовнішні дії щодо промоції державних програм і проєктів громадянського суспільства: ця ініціатива включає підтримку зусиль урядів-партнерів у впровадженні та моніторингу заходів з інклюзії та безбар'єрності та сприяє спільним зусиллям у цьому напрямку [57, с.7].

Рисунок 3.3 – Напрями розвитку безбар'єрності в Європі

Стосовно рекомендацій розвитку безбар'єрності, з огляду на поточні українські реалії, значний інтерес становлять зарубіжні практики у сфері безбар'єрності: соціальної; економічної; громадянської; фізичної та цифрової, універсального дизайну відповідної інфраструктури (міське середовище, електронні сервіси) [57, с. 8]. Інклюзивні практики, якщо адаптувати їх відповідно, можуть бути апробовані в Україні.

З початком війни в Україні проєкти у напрямі «Безбар'єрність» не зупинились. Навпаки – більшість із них стали ще більш масштабними, відповідаючи на нові виклики. Україна має зацікавленість у створенні прикладного безбар'єрного середовища, оскільки в майбутньому після

завершення війни очікується значна кількість ветеранів та цивільних осіб, які отримали ушкодження внаслідок бойових дій.

Тому важливо сприяти їхній самореалізації, розвитку кар'єри та залученню до суспільного та громадського життя. Щоб досягти цієї мети, ми пропонуємо розглянути досвід Польщі та розробити законопроект, який призведе до змін у деяких українських законах. Метою таких дій є гарантування права осіб з інвалідністю на працю. Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю»[48] буде кроком до забезпечення доступності та відкритості в Україні, і він допоможе усунути можливі бар'єри для цих осіб [14].

Президент України Володимир Зеленський заявив, що Міністерство ветеранів має змінити політику загалом. Вони розвиватимуть політики, впроваджуватимуть відповідне законодавство для 1,5 мільйона людей. Буде велика кількість. Ми маємо бути прикладом безбар'єрності [59].

Згідно з Національної стратегії зі створення безбар'єрного середовища в Україні, що прийнята до 2023 року, головною є забезпечення можливості для всіх громадян користуватися оточуючим середовищем без обмежень, надання рівних можливостей для кожної особи у реалізації своїх прав і отримання послуг на рівних умовах, шляхом інтеграції безбар'єрності в усі сфери державної політики.

Результатом впровадження Національної стратегії зі створення безбар'єрного середовища [50] є визначення та підтримка суспільством стратегічного напрямку дій держави в створенні безбар'єрного середовища. Ця стратегія спрямована на досягнення наступних цілей для кожної людини:

- ❖ Забезпечення рівних умов участі в усіх аспектах суспільного життя.
- ❖ Забезпечення безперешкодного доступу до фізичного середовища та об'єктів.
- ❖ Забезпечення доступності інформації у найзручніший спосіб.
- ❖ Забезпечення можливості брати участь у політичних процесах та громадській діяльності.

Україна зробила важливий крок у розвитку безбар'єрного середовища з впровадженням ініціативи під назвою «Дія. Безбар'єрність». Цей проект був створений Міністерством цифрової трансформації [23] України за підтримки першої леді Олени Зеленської та у співпраці з Громадською Організацією «Безбар'єрність». Проект доступний на порталі «Дія», що розроблений відповідно до Національної стратегії створення безбар'єрного середовища в Україні до 2030 року.

Основна мета проекту – усунення перешкод для громадян, які користуються державними послугами. Розділ містить необхідну інформацію про державні послуги та надає можливість користувачам подавати свої відгуки щодо якості наданих послуг. Ініціатива буде корисною для різних груп населення, зокрема, для осіб похилого віку, людей з інвалідністю, батьків маленьких дітей, осіб, які шукають роботу, внутрішньо переміщених осіб та мешканців, які були змушені виїхати за кордон.

Одним з шляхів подальшого розвитку безбар'єрного простору в Україні стала розробка і подальша публікація Альбому безбар'єрних рішень. Альбом безбар'єрних рішень – практичний посібник, який рекомендує та на прикладах ілюструє, як міське середовище може бути дружнім до різних користувачів, зокрема й людей з тимчасовими чи постійними порушеннями здоров'я, дорослих з маленькими дітьми, літніх людей, людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення [63].

Альбом безбар'єрних рішень розробляється у співпраці з фахівцями в галузі архітектури, будівництва, науковцями, представниками громадського суспільства та членами маломобільних груп населення. Альбом буде корисним для архітекторів, дизайнерів, будівельників, замовників, державних службовців, активістів та всіх тих, кого цікавить підвищення якості створення просторів.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, Альбом адаптували до потреб в умовах війни. Оновлена версія містить рекомендації, які враховують аспекти безпеки. Безбар'єрність під час війни – це не лише

створення комфортного середовища, а також питання безпеки, яке включає у себе створення умов для людей, що втікають від війни, і реабілітацію тих, хто повертається з зони конфлікту. Особи з отриманими пораненнями, які можуть мати тимчасову чи постійну маломобільність, заслуговують на мирне життя в містах, які мають бути доступними та комфортними для них. Міста повинні бути відкритими для всіх, надавати підтримку та не ставати перешкодою на їхньому шляху [63].

Альбом презентує чотири розділи з рекомендаціями для виконання проектів щодо під'їздів та дворів, вулиць, а також громадських просторів і громадських споруд (рис. 3.4).

Рисунок 3.4 – Доступність у містах: чотири розділи Альбому безбар'єрних рішень

У першому розділі аналізували сценарії для входних груп, включаючи фізичні параметри, контрастність, освітлення та мікроклімат. Посібник надає пріоритет рішень, надаючи перевагу рівним входам як універсальному варіанту, порівняно із піднятими входами, обладнаними сходами і пандусами, які є адаптивними рішеннями. Щодо житлових подвір'їв, посібник створює матрицю функцій для мешканців та відповідні зони. В разі сценарію із

дитячим майданчиком, підхід полягає в проєктуванні на основі функцій для всебічного розвитку дитини, а не обладнанням. У рамках рекомендацій для умов війни основний акцент було зроблено на параметрах тамбуру, дверей та підйомника для зручної евакуації постраждалих з будівлі.

Другий розділ концентрується та містить опис різних типів вулиць, перехресть, та переходів. В ньому розглядаються деталі щодо забезпечення доступності, також обговорюються можливості використання тактильних покриттів для виділення різних зон на тротуарах, з метою створення зручного та інтуїтивно зрозумілого середовища для людей з вадами зору. У рекомендаціях для воєнного часу описано параметри для проходу в місцях, де встановлені протитанкові перешкоди, включаючи контрастність таких елементів, світловідбиваючі елементи для режиму світломаскування та стелі з автоматичними дефібриляторами для надання екстреної допомоги.

У розділі про громадські простори описано сценарії та рекомендації для місць відпочинку, включаючи дитячі майданчики, басейни, та інші простори. Надано поради щодо використання різних матеріалів для тактильної навігації та розвитку дітей на майданчиках залежно від віку та потреб. У рекомендаціях для воєнного часу відзначається важливість створення кімнат для сенсорного розвантаження, які призначені для осіб з різними видами нейрорізноманітності, тих, хто страждає від посттравматичного стресового розладу, спектром аутизму або просто має підвищену чутливість до звуків і світла.

Четвертий розділ альбому спрямований на розгляд громадських будівель, таких як бібліотеки, школи, ЦНАПи, коворкінги, вокзали, лікарні та інші заклади, в яких громадяни отримують послуги та мають відкритий доступ до приміщень. В розділі наводяться рекомендації щодо облаштування душових кабін, зон очікування, зон отримання послуг, а також рекомендації щодо планування горизонтальних і вертикальних комунікацій у будівлі, включаючи коридори, ліфти, сходи та ескалатори. У воєнний час ці

рекомендації можуть бути корисними при облаштуванні притулків, тимчасових шпиталів, волонтерських пунктів та інших об'єктів.

Отже, серед ініціатив та заходів, які впроваджуються або вже реалізуються на практиці в Україні з використанням зарубіжного досвіду та з підтримкою країн-партнерів, можна виділити такі:

- «Альбом безбар'єрних рішень» – документ, що надає рекомендації щодо створення доступних умов у містах.
- «Дія. 'єрність» – ініціатива, яка спрямована на забезпечення доступності державних послуг для всіх громадян.
- «Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» – документ, який визначає стратегічні напрями розвитку безбар'єрного простору в Україні.
- Ветеранська підприємницька ініціатива G2VEI (Government to Veterans Entrepreneurial Initiatives) – ініціатива, що підтримує підприємництво серед ветеранів.
- Впровадження міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я – спрямована на визначення потреб та обмежень осіб з інвалідністю.

3.2 Пропозиції щодо напрямів підвищення ефективності розвитку безбар'єрного простору в Славутській міській громаді

Одним із яскравих прикладів розвитку безбар'єрності на місцях належить місту Славутич. Місто Славутич першим доєдналося до ініціативи «Безбар'єрів».

Здійснюючи подальше дослідження розвитку безбар'єрності по Україні, ми проаналізували досвід територіальної громади із власною стратегією безбар'єрності. Місто Славутич отримав статус лабораторії безбар'єрних рішень у межах ініціативи Олени Зеленської «Безбар'єрів», як результат – приділено значну увагу створенню безбар'єрного простору [56]. 31 травня 2021 року було затверджено Стратегічний план розвитку міста Славутича до 2025 року, в якому було презентовано 5 етапів розвитку безбар'єрності (рис. 3.5).

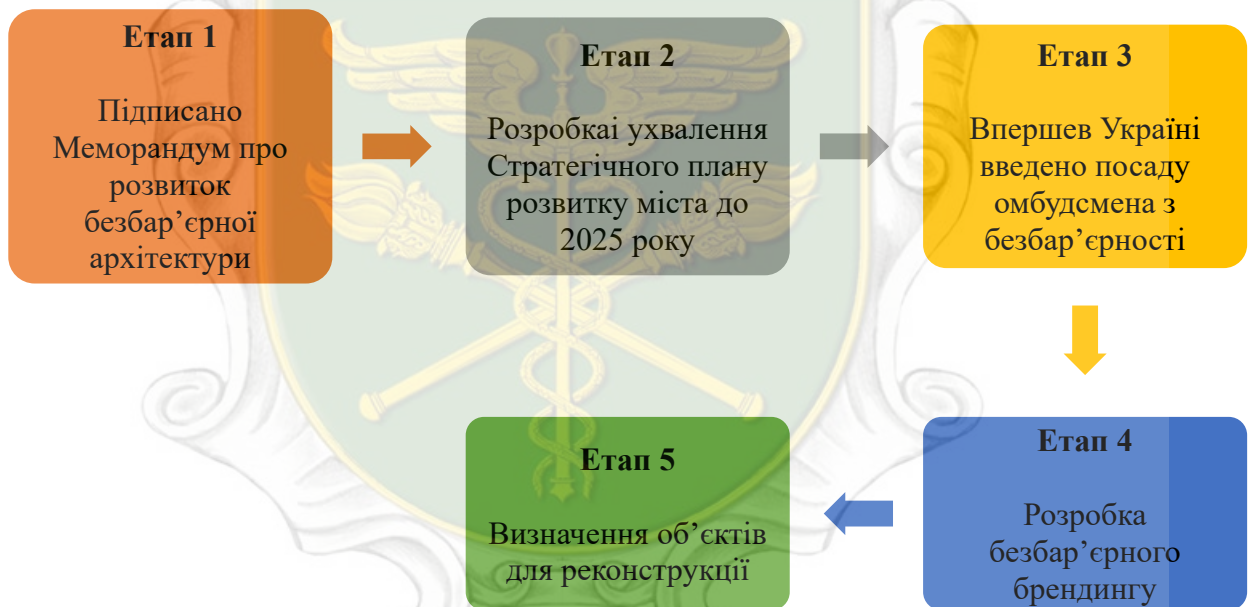

Рисунок 3.5 – Етапи розвитку безбар'єрності в місті Славутич

Безбар'єрність та архітектура тісно пов'язані між собою, тому в межах програми розвитку безбар'єрного фізичного простору в м. Славутичі сконцентрували багато зусиль на аудиті архітектурної доступності (дод. Ж).

Також у Славутичі буде функціонувати мапа доступності міста – інтерактивний інструмент, на якому кольором буде позначено наявність чи відсутність бар'єрів на окремих маршрутах, від червоного – коли доступність відсутня і перешкод безліч, до зеленого – коли бар'єрів немає [56].

Разом із громадською організацією «безбар'єрність» та урбан-бюро Big City Lab Славутич став лабораторією з розробки та впровадження на практиці безбар'єрних архітектурних рішень, найуспішніші з яких буде поширено на всю Україну [56, с. 6]. Головний архітектор Дмитро Баглаєв розповідає, що серед архітектурних рішень, розроблених Славутичем і спрямованих на забезпечення безбар'єрності, які повинні бути впроваджені у всіх містах України, можна виділити наступні:

1. Зміна ставлення мешканців міста до впровадження проєктів безбар'єрності.
2. Залучення установ, підприємств та приватного бізнесу. Для успішної реалізації фізичної безбар'єрності в місті необхідно включити установи, підприємства та приватний бізнес.
3. Іноді, щоб зробити простір безбар'єрним та безпечним, треба встановити бар'єри. У безбар'єрному плануванні іноді необхідні фізичні бар'єри, такі як боларди та бетонні вазони, для розмежування та забезпечення безпеки руху пішоходів і автомобілів.
4. Самонавчання виконавців робіт. Муніципальне підприємство «Дорожньо-експлуатаційне управління» в місті вже успішно впроваджено стандартні заходи безбар'єрності після двох років робіт та вивчення.
5. Найбільша проблема архітектурної доступності — застарілий житловий фонд. Однією з найбільших проблем фізичної безбар'єрності є недостатній доступ до житлового фонду, який не відповідає нормам доступності та безпеки [56].

Перелічені аспекти мають неабияку значущість для формування безбар'єрного середовища та зміни у світогляді нашого суспільства.

Важливою є співпраця між різними суб'єктами для досягнення цілі безбар'єрного простору в місті і в Україні в цілому.

Запропоновані архітектурні рішення щодо створення безбар'єрності містом Славутич, включають зміни ставлення мешканців до ініціатив безбар'єрності, важливість залучення установ, підприємств і приватного бізнесу, використання фізичних бар'єрів у плануванні міста, самонавчання виконавців робіт та проблему застарілого житлового фонду. Всі ці аспекти вказують на важливість розвитку безбар'єрного середовища і зміни у світосприйнятті громадян (рис. 3.6).

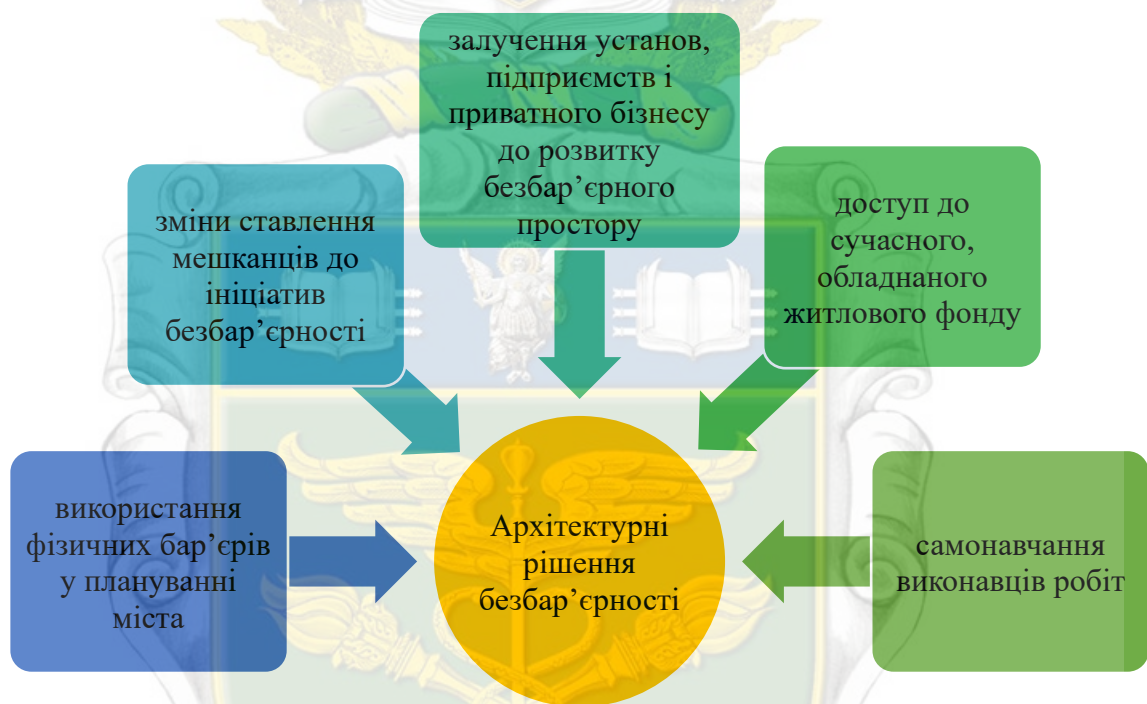

Рисунок 3.6 – Запропоновані архітектурні рішення щодо створення безбар'єрності містом Славутич

Славутицька громада поставили за ціль збільшити кількість маломобільних груп населення, які можуть самостійно увійти та вийти з власного будинку з 46% до 90%. Група експертів визначила, що частка адміністративних установ, закладів культури та дозвілля, які є архітектурно доступними становить близько 20%, тому було прийнято рішення збільшити до 100%. Нажаль, на даний момент сайти з урахуванням потреб людей з порушеннями зору відсутні, саме тому було прийнято рішення створити 2 спеціалізованих веб-сайти (рис 3.7).

У рамках Стратегії розвитку міста урбан-бюро Big City Lab [64] разом із студією дизайну CREVV розробили новий брендинг міста Славутич.

Важливо розуміти, що будь-яка публічна інформація повинна розраховуватись на широке коло глядачів. З огляду на достатньо велику кількість людей із порушеннями зору, з труднощами читання (дислексія та інші захворювання) або літніх людей, інформація повинна бути відповідати величині та чіткості шрифту й контрастності.

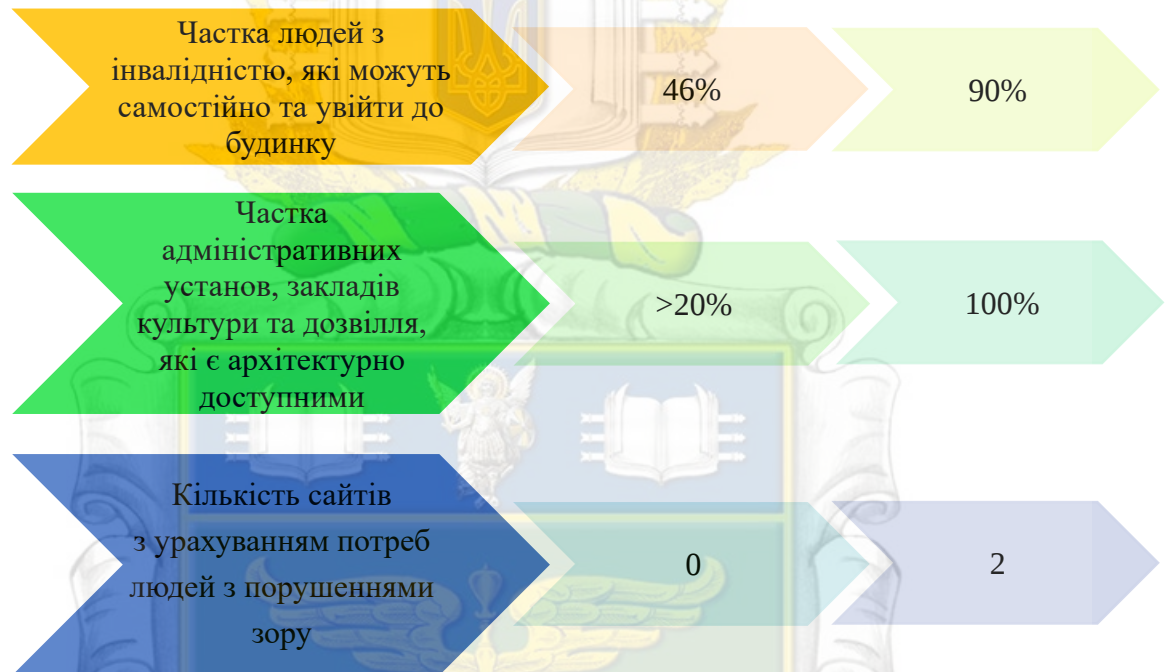

Рисунок 3.7 – Цільові значення, які потрібно вирішити для досягнення показників

У рамках розвитку безбар'єрного середовища, зокрема на аудиті безбар'єрної архітектури, протягом останнього часу Славутич проводив оцінку архітектурної доступності в Славутичі та планує розробити стратегічний план і працювати над поліпшенням доступності інформації та послуг.

Аудит архітектурної доступності — оцінка міського середовища (будівлі, споруди, громадський простір та вулична інфраструктура) з урахуванням інформаційних та вказівних табличок [56].

Проведення аудиту доступності необхідне для виявлення проблем у забезпеченні можливості доступу та для пропозиції рішень щодо того, як зробити місце, будівлю або структуру більш доступними для всіх.

Для будівель, споруд, громадських просторів і муніципального транспорту необхідно визначити наявні проблеми та включити їх до плану реконструкційних робіт.

Для будівель, споруд, транспорту та інших приватних просторів необхідно виявити наявні проблеми та надати рекомендації щодо можливих заходів для покращення доступності цих закладів або об'єктів.

Для забезпечення об'єктивності аудиту, його повинні проводити фахівці з питань доступності, або в процесі оцінки можуть бути включені представники різних груп, включаючи місцеві організації, які захищають права осіб з інвалідністю. Проведення аудиту може бути відповідальністю співробітників відділу архітектури та містобудування або навченого персоналу, включаючи волонтерів з відповідною підготовкою.

Процес підготовки, проведення та аналізу результатів аудиту доступності означає визначення місць, що потребують проведення аудиту архітектурної доступності. На підставі результатів опитувань та розмов із фахівцями можна визначити, в яких областях слід розпочати аудит у першу чергу:

- Вулиці та перехрестя міста
- Заклади охорони здоров'я (реабілітаційні центри, лікарні, аптеки)
- Магазини та супермаркети
- Освітні заклади (школи, ДНЗ, університети)
- Спортивні споруди (басейни, спортивні комплекси)
- Культурно-дозвільні заклади
- (кіноконцертні комплекси, школи мистецтв, бібліотеки, парки, сквери, пляжі, кав'ярні та інші)
- Інші заклади (банки та адміністративні

– установи) [56].

У більш ретельних оцінках доступності повинні враховані такі аспекти: наявність інформаційних вказівників та покажчиків, наявність шрифту Брайля, наявність звукових та світлових сигналів для попередження про можливі небезпеки, і висота реєстраційних стійок.

Результати аудитів доступності варто систематизувати.

Славутич став ментором у приєднанні до ініціативи «Без бар'єрів». Разом із громадською організацією «БЕЗБАР'ЄРНОСТЬ» і урбан-бюро Big City Lab. Місто прийняло роль лабораторії для розробки та впровадження практичних рішень з безбар'єрної архітектури. Найуспішніші рішення будуть розповсюджені по всій Україні.

Досвід міста Славутич показує, що існують ефективні кроки для сприяння розвитку безбар'єрного середовища. По-перше, слід обрати конкретну локацію з можливістю поширення мережі безбар'єрних маршрутів з часом. Наступним кроком є проведення аналізу потреб і характеристик населення та співпраця з громадськими організаціями для забезпечення максимальної включеності та залучення громади. Один з ключових заходів для розвитку безбар'єрності – проведення аудиту доступності для виявлення існуючих проблем і потреб. Важливо також регулярно моніторити та оцінювати прогрес у досягненні цілей щодо безбар'єрності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі проаналізовано основні принципи та стратегічні підходи вдосконалення публічного механізму створення безбар'єрного середовища в Україні. У дослідженні надано практичні рекомендації щодо розвитку цього механізму з метою підвищення його ефективності та впровадження інклюзивності в усіх сферах життя.

1. У дослідженні ретельно охарактеризовано теоретичні основи, що становлять основу для функціонування органів публічної влади в контексті розвитку безбар'єрного середовища. Також визначено досягнуті наразі результати та очікувані розвиткові тенденції в найближчому майбутньому в Україні у сфері інклюзивності та доступності.

Зазначено важливі шляхи розвитку безбар'єрності як під час воєнного часу, так і після перемоги. Дослідження віддзеркалює, яким чином умови війни впливають на розвиток безбар'єрних середовищ та як суспільство може пристосовуватися та вдосконалювати доступність навіть в умовах війни.

2. У дослідженні здійснено аналіз міжнародного досвіду з метою виділення ключових аспектів, що можуть бути адаптованими та впровадженими в нашої державі, враховуючи її особливості. Результатом процесу є розробка ефективних планів дій для подальшого розвитку і вдосконалення інклюзивності та доступності.

3. Проведено аналіз діяльності Славутицької міської ради, яка активно займається вивченням та сприянням впровадження передових практик у сфері розвитку безбар'єрного середовища в місті та в країні загалом. Славутич виділяється серед усіх міст інноваціями, дослідженнями та експериментальними розробками у побудові безбар'єрного простору. Як наслідок, місто стало першою лабораторією для розробки та подальшої реалізації на практиці безбар'єрних архітектурних рішень. Славутич здійснив

значний прорив, впровадивши першим посаду омбудсмена з питань безбар'єрності в Україні та розробивши власну стратегію щодо безбар'єрності.

Систематизовано подальші шляхи розвитку доступності та інклюзивності для маломобільних груп:

1. Вдосконалення фізичної доступності для всіх громадян, включаючи осіб із інвалідністю, може бути досягнута через створення відповідної інфраструктури, де суспільний простір стає фізично доступним для всіх завдяки впровадженню принципів універсального дизайну.

– Оптимізація нормативних документів з будівельної сфери, які регулюють включеність будівель і структур, навчальних та дошкільних закладів, а також об'єктів інфраструктури.

– Введення нових нормативів, які визначають стандарти доступності для різних видів об'єктів фізичного оточення, включаючи медичні установи, громадські будівлі і об'єкти культурної спадщини.

– Спілкування стандартів доступності, комфорту та зручності у створеному оточенні та їх адаптація відповідно до світового досвіду для досягнення узгодженості в питаннях безбар'єрності фізичного простору.

2. Підвищення рівня інформаційної доступності, яка передбачає, що усі люди, незалежно від їх фізичних обмежень чи способів комунікації, повинні мати можливість отримувати інформацію у різних форматах і завдяки використанню різних технологій. Інформаційна доступність включає в себе використання шрифту Брайля, великошрифтового друку, аудіодискрипції, мову жестів, субтитри, а також формати простої мови, легкого читання та інших засобів альтернативної комунікації.

3. Суспільна та громадянська доступність, що спрямована на усі соціальні групи, що мають мати рівні можливості для участі в житті громади та держави. Людям повинно бути гарантовано рівний доступ до суспільно-політичних та культурних подій, фізичного розвитку та самореалізації. Необхідно створювати інклюзивне середовище для осіб з інвалідністю як передумова для участі у всіх формах суспільної активності.

4. Забезпечення доступності освіти є необхідною умовою для розвитку майбутнього покоління, яке буде вільним від фізичних або психологічних обмежень. Освітня доступність має надати можливості і вільний доступ до освіти, включаючи освіту впродовж усього життя, можливість отримання іншої професійної підготовки, підвищення кваліфікації, розвитку компетентностей та додаткових навичок.

5. Розвиток економічної доступності передбачає, що всі громадяни, незалежно від їхнього віку, статі, сімейного стану або стану здоров'я, матимуть умови та можливості для трудового влаштування, отримання фінансових ресурсів та інших ресурсів для здійснення підприємницької діяльності або самозайнятості. Напрямок економічної доступності має будуватися на впровадженні програм професійної підготовки, кар'єрної орієнтації, навчання фінансовій грамотності, наданні консультаційної підтримки. Комплекс зазначених заходів і практик сприятимуть підтримці працевлаштуванню вразливих категорій населення, таких як особи з інвалідністю, пенсіонери, студенти без досвіду роботи, вагітні жінки та батьки у декреті.

Отже, у майбутньому розбудова безбар'єрного простору здійснюватиметься за такими основними напрямками: фізична, інформаційна, суспільна, економічна, цифрова та освітня безбар'єрність. Сьогодні, заважаючи на війну, перед Славутичем та усією країною стоїть чимало складних викликів, вирішення яких відкриватимуть безліч можливостей для реалізації найрізноманітніших ініціатив, спрямованих на розширення доступності та сприяння інклюзивності у всіх сферах для покращення рівня якості життя суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білий А. Чому інклюзивність потрібна всім? URL: <http://surl.li/dhhvv>.
2. Бюджет участі. Громадський Проект Славутич. URL: <https://gromada.slav.gov.ua>.
3. Васильєва Г. І., Любарець В. В. Термінологічний словник-інклюзія. Київ : Міленіум, 2018. 44 с. URL: https://uvu.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf.
4. Вінницька міська рада. Проект «Вінниця без бар'єрів». URL: <http://surl.li/dzivu>.
5. Гармонія. Міжнародний благодійний фонд. Міжнародний проект «Центр реабілітації для інвалідів». URL: https://harmony.co.ua/?page_id=5290.
6. Гриненко О. М., Канзюба О. М. Термінологічний довідник інклюзія. Слов'янськ, 2020. 38 с. URL: <http://surl.li/dxmgt>.
7. Громадська організація «Безбар'єрність». Перший розділ Альбому безбар'єрних рішень. 2021 URL: <https://bbu.org.ua/pershii-rozdil-albomu-bezbar-iernih-rishen/>
8. Гулівата І. О., Ніколіна І. І. Цифрові інструменти у реалізації безбар'єрного освітнього середовища. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. Луцьк, 2023. Випуск № 51. URL: <http://surl.li/lzzgf>.
9. Децентралізація. Славутицька територіальна громада. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/4082>.
10. Дія. Державні послуги онлайн. URL: <https://diia.gov.ua>.
11. Дія. Цифрова освіта: безбар'єрна грамотність. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/barrier-free-literacy>.
12. Довідник безбар'єрності .URL: <https://bf.in.ua>.
13. Ковалишена Ю. «Польова кухня»: у Вінниці влаштовують пікніки для людей з інвалідністю. URL: <http://surl.li/dhofv>
14. Ковальський В. В державі готується Соціальний кодекс України, який змінить систему соціального забезпечення відповідно до зобов'язань

України щодо імплементації Європейської соціальної хартії. *Юридичний вісник України*, 2023. URL: <http://surl.li/mozgh>.

15. Кожура Л. О. Публічне адміністрування права осіб з інвалідністю на охорону здоров'я : автореф. дис. ... док. юрид. наук. : 12.00.07. Дніпро, 2021. 34 с. URL: <http://surl.li/mqhde>.

16. Козак Н. У Львові затвердили Інтегровану концепцію розвитку. URL: <http://surl.li/dhofy>

17. Корпан Н. Через кожні 72 метри тротуару є перешкоди. Наскільки Вінниця безбар'єрна? URL: <http://surl.li/dhogd>

18. Ласий Т. Теоретико-правові засади розбудови безбар'єрного середовища в Україні. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ*, 2023. Вип. 167. С. 257-265.

19. Ласий Т. Шляхи розбудови публічного механізму безбар'єрного середовища в Україні. Менеджмент XXI століття: сучасні моделі, стратегії, технології: зб. матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Вінниця, 10 жовтня 2023 р. Вінниця, 2023.

20. Ліжевський. А. Л. Публічне адміністрування у сфері соціального захисту: теорія та практика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 26 с. URL: <http://surl.li/mqhim>.

21. Мирослава О. Правове регулювання соціального обслуговування осіб з інвалідністю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.05. Львів, 2020. 24 с. URL: <http://surl.li/mqgza>.

22. Міністерство розвитку громад та територій України. Громадське обговорення проекту Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні: Громадське, 2021р. URL: <http://surl.li/dyxxz>.

23. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua>.

24. Музей «Івана Георгія Пінзеля»: Львівська національна галерея мистецтв імені Бориса Возницького. URL: <http://surl.li/dymwz>.

25. Ніколіна І.І. Реалізація політики безбар'єрності в умовах війни. Транскордонне співробітництво в умовах збройних конфліктів: матеріал круглого столу (м. Одеса, 27 січня, 2023 р.). м. Одеса, 2023. С. 58-60. URL: <http://surl.li/nguix>.

26. Офіційний сайт Вінницької міської ради: Новини міста. 2022. URL: <http://surl.li/dhofa>

27. Офіційний сайт Львівської міської ради. URL: <http://surl.li/dhogk>

28. Офіційний сайт Львівської міської ради: Новини міста 2022. URL: <http://surl.li/dhogn>

29. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Інклюзивне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.

30. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Інклюзивно-ресурсні центри. URL: <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladi>.

31. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Новини: у МОН відбулася «година безбар'єрності» для працівників сфери освіти, 2022. URL: <http://surl.li/eamzq>.

32. Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. Презентовано перший розділ Альбому безбар'єрних рішень – посібника про доступні міські простори: Актуальні матеріали 2021. URL: <http://surl.li/dhogr>.

33. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://surl.li/dhogy>

34. Офіційний сайт Президента України. Дружина Президента: Олена Зеленська презентувала на Франкфуртському книжковому ярмарку «Довідник безбар'єрності», 2022. URL: <http://surl.li/dyaol>.

35. Офіційний сайт Президента України. Дружина Президента: Україна стала повноправною учасницею «Партнерства Біарріц», 2020 р. URL: <http://surl.li/ecanj>.

36. Офіційний сайт Черкаської ОДА: Новини 2021. URL: <http://surl.li/dhoia>

37. Переверзєв Д. М. Адміністративно-правові засади охорони прав дітей з інвалідністю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2021. 234 с. URL: <http://surl.li/mqhor>.

38. Пожилов-Несміян Г. М. Удосконалення конфекціювання матеріалів на виробу для людей з інвалідністю : дис. ... ступ. док. філос. : 05.02.01. Київ, 2021. 172 с. URL: <http://surl.li/mqhge>.

39. Посібник для навчання з питань соціальної згуртованості й безбар'єрного середовища в молодіжному секторі, проєкт 2022. с. 160. URL: <http://surl.li/lmqlj>.

40. Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання : Закон України від 05.06.2014 р. № 1324-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-18#Text>.

41. Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання: Закон України від 5 червня 2014 р. №1324-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-18#Text>.

42. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні: Указ Президента України від 3 грудня 2020р. №533/2020. URL: <http://surl.li/dhoke>

43. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2020 р. № 1578-р, Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-p#Text>.

44. Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна»: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2009 р. №784. URL: <http://surl.li/dhoii>

45. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 1971-IX : станом на 03.08.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

46. Про освіту : Закон України від 05.09.2017р. № 2145- VIII. Дата оновлення 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

47. Про права осіб з інвалідністю: Конвенція ООН від 16 грудня 2009 р. URL: <http://surl.li/yima>

48. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю. Постанова Верховної Ради України від 30.05.2023р., № 3133-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3133-20#Text>.

49. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. Дата оновлення: 27.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n1850>.

50. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021р. №366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р#Text>.

51. Про утворення Ради безбар'єрності: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2021р. № 443-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2021-п#Text>.

52. Радченко Я. Безбар'єрність: що це і навіщо вона потрібна Україні. URL: <http://surl.li/dhojf>.

53. Славутицька міська громада. Офіційний веб-сайт. URL: <https://e-slavutyich.gov.ua>.

54. Славутицька міська рада. Офіційний сайт. Новини міста: *Бюджет Славутицької територіальної міської громади на 2023 рік затверджений*. 2022. URL: <http://surl.li/mlunm>.

55. Славутич, Україна – статистика URL: <https://uk.zhujiworld.com/ua/2554867-slavutyich/>.

56. Славутич. Результати першого року лабораторії безбар'єрних рішень: Практичний посібник. URL: <http://surl.li/dhojw>
57. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А. Київ : НІСД, 2020. 24 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-01/dopovid.pdf>.
58. У Вінниці людей з інвалідністю безкоштовно навчатимуть ІТ-сфері: Новини міста. 2022. URL: <http://surl.li/dhofi>
59. Українська правда. Зеленський: Україні треба подбати про безбар'єрність для 1,5 мільйона людей. 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/08/31/7417946/>.
60. Українська правда. Стереотипи: чому важливо з ними боротися. 2020. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/10/17/242716/>.
61. Урядовий портал. Мінрегіон: Альбом безбар'єрних рішень адаптують до вимог воєнного часу, 2022. URL: <http://surl.li/dzijw>.
62. Чернишов О. Життя без перешкод і упереджень. Якою буде Україна. nv.ua: Стаття 2021. URL: <http://surl.li/dhkib>.
63. Big City Lab. Альбом безбар'єрних рішень. 2022. URL: <https://bcl.com.ua/albomrozdil1/>.
64. Big City Lab. Міські простори, спорт, культові об'єкти, парки, ревіталізація. URL: <https://bcl.com.ua>.
65. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. URL: <https://www.giz.de/de/html/index.html>.
66. Open budget. Бюджет Славутиської міської територіальної громади. URL: <http://surl.li/ngtes>.
67. United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org>.